

Atebetü'l Hakâyık'ın Muhasebe Etiği Açısından Değerlendirilmesi

Evaluation of Atebetü'l Hakâyık in Terms of Accounting Ethics

Mehmet Akif ALTUNAY *
Oğuz KUYUMCU **

ÖZ

Çalışmanın amacı Türk Edebiyatının temel eserlerinden biri olan Edip Ahmed tarafından 12. yüzyılda yazılmış Atebetü'l-Hakâyık adlı eserin muhasebe etiği açısından değerlendirilmesidir. Araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden "doküman incelemesi" yöntemi ve "betimsel analiz" tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın temaları olarak Muhasebeciler için Uluslararası Etik Standartlar Kurulu (IESBA) tarafından belirlenen ve Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği tarafından da kabul edilen muhasebe etik ilkeleri seçilmiştir. Atebetü'l-Hakâyık'ta yer alan beyitler, muhasebe etik ilkeleri bağlamında taranmış ve eşleşen beyitler yorumlanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, muhasebe etik ilkelerinin tamamının eserde yer aldığı, mesleki davranış ilkesinin diğerlerine göre daha fazla beyitte bulunduğu tespit edilmiştir. Ayrıca eserin muhasebe etiği eğitim süreçlerinde kullanılabilir nitelikte olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

ANAHTAR KELİMELER

Edip Ahmed Bin Mahmud Yükneci, Atebetü'l-Hakâyık, Muhasebe Mesleği, Etik İlkeler, Muhasebe Tarihi

ABSTRACT

The aim of the study is to evaluate the work named Atebetü'l-Hakâyık, written by Edip Ahmed in the 12th century, in terms of accounting ethics, which is one of the basic works of Turkish Literature. In the research, among qualitative research methods, "document review" method and "descriptive analysis" technique were used. Accounting ethics principles, in which determined the International Ethics Standards Board for Accountants (IESB) and accepted by Union of Chambers of Certified Public Accountants of Turkey, were chosen as the themes of the research. The couplets in Atebetü'l-Hakâyık were scanned in the context of accounting ethics and matching couplets were interpreted. According to the results of the research, it has been determined that all accounting ethics principles are included in the work, and the professional behavior principle is found in more couplets than others. In addition, it has been concluded that the work can be used in accounting ethics education processes.

KEYWORDS

Edip Ahmed Bin Mahmud Yükneci, Atebetü'l-Hakâyık, Accounting Profession, Ethical Principles, Accounting History.

Makale Geliş Tarihi / Submission Date 09.02.2021		Makale Kabul Tarihi / Date of Acceptance 07.04.2021	
Atf	Kuyumcu, O. ve Altunay, M. A. (2021). Atebetü'l Hakâyık'ın Muhasebe Etiği Açısından Değerlendirilmesi. <i>Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi</i> , 24 (1), 115-134.		

* Dr. Öğr. Üyesi, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, mehmetaltunay@sdu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0729-1686

** Doktora Öğrencisi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, kuyumcuoguz@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3816-0635

GİRİŞ

Muhasebe meslek mensuplarına (muhasibecilere) duyulan güven ile ilgili yapılan bazı çalışmalar, muhasibecilerin bile piyasada yer alan bilgilerin güvenilir ve doğru olduğuna inanmadığını göstermektedir (Gülçin, 2018: 679; Yıldız, 2010: 174). Bu durum ekonomik düzeninin önemli bir unsuru olan muhasebe sürecini olumsuz yönde etkileyerek iktisadi hayatın istikrar politikasını sekteye uğratmaktadır. Paydaşlarının en yüksek faydayı sağladığı etkin bir piyasa için akılcı seçimlerin yapıldığı düzen ve istikrarın oluşturulması oldukça önemlidir (Yücel ve Kuyumcu, 2018: 398). İstikrarın temini için muhasibecilerin uygulama aşamasında muhasibenin etik ilkelerini mutlaka göz önünde bulundurmaları gerekmektedir (Bektöre, 2003: 1). Günümüzde bu etik ilkelerinin kendi içerisinde değerlendirilmesi, uygulama aşamasına geçmenin önündeki en büyük engellerden birisidir. Muhasebeyi ilgilendiren bu denli önemli ilkelerin başarıya ulaşması için muhasebe tarihiyle ilişkilendirilmesi gerekmektedir.

Muhasebe tarihi, muhasibenin tarihsel derinliği hakkında bizlere yeni bilgiler sunan yeni bir çalışma alanıdır. Bu alanda ilk kurulan kuruluş Amerikan Muhasebe Birliği (AMB) tarafından 1968 yılında kurulan Muhasebe Tarihi Komitesi'dir. Komitenin 1969 yılında sunmuş olduğu rapor neticesinde AMB Yürütme Komitesi lisansüstü müfredatta muhasebe tarihinin yer almasını desteklemiştir (AAA, Committee on Accounting History, 1970: 53-55). Ancak ilerleyen zamanda Muhasebe Tarihi Komitesi'nin tavsiyelerine AMB'nin yanıt vermemesi üzerine 1973 yılında Muhasebe Tarihi Akademisi kurulmuştur (Coffman, Roberts, ve Previts, 1989: 157). Dünyada 1968 yılında başlayan muhasebe tarihi çalışmalarının Türkiye'deki başlangıcı ise daha da yenidir. Günümüz yazım ve dil özellikleri bakımından farklılık gösteren eserleri konu alması ve disiplinler arası çalışma yöntemlerine hakimiyeti gerektirmesi nedeniyle ihmal edilen muhasebe tarihine son yıllarda rağbet artmıştır (Güvemli, 2012: 7). Son yıllarda ortaya çıkan muhasebe skandalları nedeniyle sorgulanan muhasebe, muhasebe tarihi ve kültürü çalışmaları sayesinde toplumuyla ve tarihiyle yeni bağlarla daha kuvvetlenmeye başlamıştır (Güvemli, 2008: 7). Kısa süre önce kaybettiğimiz değerli Hocamız Prof.Dr.Oktay Güvemli sayesinde dört ciltten oluşan Türk Muhasebe Tarihi derli toplu bir şekilde ortaya konulmuştur (bkz. Güvemli, 2001) Muhasebe tarihi ile ilgili çalışmaların artması, günümüzde geliştirilmeye çalışılan muhasebe mesleğinin kültürel ve etik değerlerine de katkıda bulunacaktır (Güvemli ve Aslan, 2009: 38).

Muhasebe tarihi üç temel unsur üzerine inşa edilmiştir. Bunlardan ilki her ülkenin kültürel hazinesini oluşturacak nitelikteki dokümanlar, ikincisi bu dokümanların tasnifinden sonra onlar üzerinde çalışmalar yapılması ve üçüncüsü de öteki bilim dalları ile ilişkilendirilmesidir (Güvemli ve Aslan, 2012: 34). Muhasebe tarihinde kaynak olarak alınabilecek dokümanların toplumun kültürüne hitap eden ve bu özelliğiyle günümüze kadar gelmiş eserler olduğu anlaşılmaktadır (Güvemli, 2012: 16-17). Bu bağlamda Birleşmiş Milletler Bilim, Eğitim ve Kültür Örgütü'nün (UNESCO) 2018 yılını Atebetül Hakayık yılı olarak kutlaması ve ilk Türk yazılı eserleri arasında yer alması nedeniyle Atebetül-Hakayık adlı eser seçilmiştir (Edib Ahmed bin Mahmud Yükneci, 2019: 10). Bir nasihat kitabı olan Atebetül-Hakayık'ın dönemin hükümdarına bir bilgin tarafından sunulan eleştiri, öğüt ve akıl verme gibi normlar içermesi nedeniyle demokrasi ve ifade özgürlüğü gibi kavramların zamanına göre gelişmiş olduğunun ayrıca bir göstergesi olup seçilen eserin önemini göstermektedir.

Çalışmanın bundan sonraki bölümlerinde literatür taraması ve kavramsal çerçeveye yer verilmiştir. Çalışmanın araştırma bölümünde Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliğini (TÜRMOB) tarafından yayınlanan Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirlerin Mesleki Faaliyetlerinde Uyacakları Etik İlkeler Hakkında Yönetmelik'te sayılan etik ilkeler ile Atebetül-Hakayık'ın ilgili beyitleri ilişkilendirilerek yorumlanmıştır. Böylece Türk muhasebe etik kültürünün tarihsel bağlarının kurulması amaçlanmıştır.

1. LİTERATÜR TARAMASI

Atebetül-Hakayık konulu yayımlanan yayınların genelinde edebi açıdan incelemeler üzerinde durulduğu saptanmıştır.

Arat (1987), çalışmasında Atebetül-Hakayık'ta yer alan g ve ğ sesleri üzerine durmuş, bu harflerin sözlerin içerisinde bulunduğu konuma göre ses uyumunu açıklamıştır. Merhan (2009) çalışmasında Atebetül-Hakayık'ta geçen birleşik fiilleri incelemiş olup, sekiz adet tanımlayıcı fiil bulunduğunu tespit etmiştir, Demiryürek (2012) Atebetül-Hakayık'ı gramatiksel bağlam ve sıklık sözlüğü açısından incelemiş ve sözcüklerin yapılarını belirleyerek geleneksel indeksleme uygulamasını yapmıştır. Kılıç (2013) Atebetül-Hakayık'ı dil becerileri üzerine analiz etmiş, dinleme, okuma, konuşma ve yazma alanlarında faydalarını tespit ederek anadil eğitimi ile ilişkilendirmiştir. Karul (2013) Atebetül-Hakayık'ta verilen değerler eğitimi normlarını beyitler bazında açıklamıştır. Mirzohidova (2017) Atebetül-Hakayık'ta yer alan mecazi mürseller

(metonimler) hakkında bilgi vermiş, yaşam bilgisine ve ilkelere dayalı; sanatsal ve görsel araçlıların kullanıldığını belirtmiştir. Urgancı (2018) Atebetü'l-Hakayık'ta yer alan ad aktarımlarını incelemiş, çoğunlukla parça bütün ilişkisine dayanan ad aktarımlarının yer aldığını tespit etmiştir. Solak ve Başıć (2019) Atebetü'l-Hakayık'ta yer alan karmaşık fiilleri morfolojik, işlevsel ve anlamsal yönlerini incelemiş, günümüz Türk dilinde eski Türkçe'de yer alan karmaşık fiillerin kullanıldığını tespit etmiştir. İnce (2019) Atebetü'l-Hakayık'ta yer alan bilgi ve konuşma adabı üzerine bir değerlendirmede bulunmuş, dini referanslarla insana konuşma adabını öğretip, eğitmeyi hedeflediğini belirtmiştir.

Bununla birlikte bazı çalışmalarda eserin dini açıdan da incelendiği görülmektedir. Çatak (2012) Atebetü'l-Hakayık'ı dünya algısı bağlamında analiz etmiş, dünyaya gereğinden çok değer vermenin yanlış olduğunun vurgulandığını tespit etmiştir. Tokur (2019) Atebetü'l-Hakayık'ı ahlaki çözümler, ideal insan ve hayatın anlamı bağlamında incelemiş, ideal insan ve ahlaki yozlaşma arasında gidip gelen insanın tarihsel serüvenini kader inancı çerçevesinde açıkladığını belirtmiştir.

Yukarıda görüldüğü üzere Atebetü'l-Hakayık etik ilkeler ve ahlaki değerler çerçevesinde makale bağlamında neredeyse hiç değerlendirilmemiş olup iki tez çalışmasında bu konu üzerinde durulmuştur. Bunlardan Başkan (2013: 119) tarafından yapılan çalışmada Atebetü'l-Hakayık tıp etiği açısından incelenmiş ve temel anlamda öneme sahip ilişkilerinin saptanması sebebiyle çağımızın ortaya çıkardığı etik sorunların çözümünde kaynak olarak ele alınabileceğine değinmiştir. Ertürk'ün (2017: 123) çalışmasında ise Atebetü'l-Hakayık eğitim-öğretim disiplini olan değerler eğitimi açısından incelenmiş ve önemli bağlantıların bulunması nedeniyle farklı disiplinlerce, çeşitli konulardaki araştırmalara katkı sağlayabilecek nitelikte olduğu ifade edilmiştir.

28-30 Haziran 2018 tarihlerinde Ankara'da Atebet'ül Hakayık ve İlk Dönem Türkçe İslami Eserler Sempozyumu düzenlenmiştir. Bu sempozyumda sunulan bildirimlerde Eser genelde dil, tarih, edebiyat, eğitim, felsefe, ilahiyat gibi alanlar bağlamında incelenmiştir (<https://www.yeniturkiye.com/display.asp?c=1051>, <https://www.yeniturkiye.com/display.asp?c=1061>, 08.02.2021).

Konu ile ilgili uluslararası düzeyde yapılan araştırmada ise Atebet'ül Hakayık bağlamında olmasa bile çalışmamızın diğer kısmı olan muhasebe mesleğiyle ilgili etik ilkelerin geçmişe ışık tutan eserlerle ilişkilendirilmesine dair çalışmaların olduğu göze çarpmaktadır. Bunlara Aristoteles ve teorilerini çeşitli etik ilkelerle ilişkilendiren çalışmalar örnek gösterilebilir. Solomon (1992) iş etiğinde Aristotelesçi yaklaşım üzerine durmuş, bir başka çalışmada (2004) da Aristoteles'in çalışmalarını etik ve işletmeler açısından incelemiştir. Bobonich (2006) Aristoteles'in etik ile ilgili çalışmalarına değinmiş, Bragues (2006) iş etiğinde Aristotelesçi yaklaşımı açıklamış, Hartman (2006) karakterin öğrenilmesini Aristotelesçi bakış açısıyla değerlendirmiş, bir diğer çalışmada (2008a) iş ahlakına olan Aristotelesçi yaklaşımı açıklamış, yine bir diğer çalışmada da (2008b), Aristotelesçi yaklaşımı iş ahlakında uzlaşma açısından incelemiştir. West (West, 2017) muhasebe meslek etiğini Aristoteles bakış açısıyla incelemiş ve yaşanan bazı sıkıntıların geçmişe dayanmadan oluşturulan ilkelere meydana geldiğine değinmiştir.

Muhasebe etiği ile ilgili geçmişteki önemli eserler hakkında yapılan çalışmalara baktığımızda ise Küçük (2011) Kutadgu Bilig'de geçen muhasebe terimlerini güncel muhasebe terminolojisi açısından incelemiş ve bu kelimeleri tespit ederek açıklamıştır. Can, Küçük, ve Karabınar (2012) çalışmalarında Kutadgu Bilig'i muhasebe, ticari hayat bağlamında incelemiş ve Kutadgu Bilig'in etik ile ilgili beyitlerini güncel yorumlarıyla birlikte vermiştir. Ballı ve Ekiz (2016) Kutadgu Bilig'de yöneticilik, muhasebe kayıt düzeni ve ticari hayat ile ilgili ifadelerin bulunduğu beyitleri örneklerle açıklamıştır. Küçük ve Can (2020) XV. yüzyılda Muhyeddin Muhammed'in Mecma'ü'l-Kavâ'id adlı eserini ve Osmanlı Devleti muhasebe uygulamalarında yaşanan gelişmeleri incelemiş, eserde yer alan muhasebe terminolojisi ve hesaplamaların bulunduğu çağa göre ileri seviyede olduğuna ve Osmanlı Devleti'nden de önce Türk toplumlarında kullanılmaya ihtimaline değinmiştir. Yazan (2019) çalışmada Mehmed Nüzhet tarafından 1869 yılında yazılan Muğni'l Küttab adlı eserdeki muhasebe yaklaşımını incelemiştir. Bu eserde muhasebenin temeline yönelik eleştiri yapılarak, çift taraflı kayıt sisteminin temelini İslam coğrafyasında bulunabileceği ileri sürülmüştür. Kuşakcı ve Busatlıc (2017) çalışmalarında, birçok farklı medeniyetin ortak ürünü olan siyasetnamelerin (Nasihah Kitapları) içeriğini meslek etiği açısından taramayı amaçlamışlardır. Çalışmada M.Ö. 2500-M.S. 1600 arasında yazılmış siyasetnamelerden İslam medeniyeti kapsamında üretilen çalışmalara odaklanılmıştır.

Yukarıda belirtildiği üzere yazıldığı dönemin sosyo-ekonomik yapısı hakkında önemli bilgiler içeren ulusal ve uluslararası düzeyde kabul görmüş Atebet'ül Hakayık adlı eser ile muhasebe etiğinin ilişkilendirilmesi hakkında daha önce yazılmış bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çalışma ile literatüre katkı yapılmaya çalışılmıştır.

2. ARAŞTIRMA

2.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Araştırmanın amacı Türk Muhasebe Tarihinin önemli dokümanlarından biri olan Edib Ahmed bin Mahmud Yükneki'nin Atebet'ül Hakayık isimli eserinde yer alan beyitlerin muhasebe etik ilkeleri bağlamında incelenmesidir. Son yıllarda yaşanan muhasebe skandallarının ortaya koyduğu muhasebenin sosyal sorumluluğuna yönelik eksikliklerin ortadan kaldırılabilmesi için muhasebe değerlerinin öne çıkarılması gerekmektedir. Bu amaçla muhasebe kültürü ve tarihi çalışmaları önem kazanmıştır.

Araştırma konusu eser Türk Edebiyat Tarihi'nin en önemli eserlerinden biridir. Eser bir nasihat kitabı olarak yazılmıştır. Eserde ortaya konulan bakış açısı bugün de önemini korumaktadır. Bu yönüyle muhasebe etiği açısından da önemli bir başucu kitabıdır. Bu çalışma Atebet'ül Hakayık adlı eserinde yer alan beyitleri günümüz muhasebe etik ilkeleri bağlamında yorumlayarak hem muhasebe etiğini bütünlükte, hem de muhasebe tarihi çalışmalarına bir katkı sunmayı amaçlamaktadır.

2.2. Araştırmanın Yöntemi

Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme yönteme göre yapılmıştır. Doküman inceleme yöntemi, araştırılmak istenen olgularla ilgili bilgi bulunan dokümanların analizini içerir (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 189). Araştırma konusuyla ilgili bilgilerin bulunduğu değerlendirilen Edib Ahmed Yükneki'nin Atebetü'l-Hakayık adlı eseri muhasebe etik ilkeleri bağlamında analiz edilmiştir. Çalışmada Atebetü'l-Hakayık'ın Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde bulunan ve Ayşegül Çakan tarafından çevirisi yapılan nüshası (Edib Ahmed bin Mahmud Yükneki, 2019b) ile Serkan Çakmak tarafından diğer nüshalarla karşılaştırmalı olarak ele alınan (Edib Ahmed bin Mahmud Yükneki, 2019a) nüshaları incelenmiştir.

Araştırmada analiz yöntemi olarak betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Betimsel analiz yönteminde araştırma dokümanından çıkarılan veriler daha önce belirlenmiş temalara göre özetlenir ve yorumlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 239). Araştırmada Atebetü'l-Hakayık'ta yer alan beyitlerin çevirileri ilgili olduğu muhasebe etiği ilkeleri açısından incelenmiş olup yorumlarda bulunulmuş ve açıklamaları yapılmıştır.

2.3. Kavramsal Çerçeve

2.3.1. Edib Ahmed ve Atebetü'l-Hakayık

Şairin bilinen tek eseri Atebetü'l-Hakayık'tır. Atebetü'l-Hakayık'ın sonunda kendisinden "*Edip Ahmed*" olarak bahsettiği görülmektedir (Arat, 1992: 5). Esere 15. yüzyılda yaşamış Timur dönemi devlet adamlarından Emir Seyfeddin tarafından sonradan eklenen beyitlerde ise Ondan "*edipler edibi, fazıllar başı*" şeklinde övgü ile bahsedilmektedir (Gülensoy, 1991: 51). Esere yine sonradan 15. yüzyılda yaşamış Timur dönemi devlet adamlarından Emir Arslan Hoca Tarhan tarafından eklenen on beyitlik bölümde babasının Yüknek'li olduğu kendisinin de burada doğup büyüdüğü belirtilmiştir (Arat, 1992: 6). Edib Ahmed Yükneki, doğuştan kör olmasına rağmen anadili olan Karahanlı Türkçesi'nin yanı sıra Arapça ve Farsça bilen, İslami ilimler konusunda ise Hadis, Tefsir, Kelam eğitimi almış takva sahibi, âlim bir şairdir. Hakkındaki rivayetlere 15. yüzyılın sonlarına kadar rastlandığı söylenebilir. Bu dönemde yaşayan Ali Şir Nevai, "*Nesayimü'l- Mahabbe*" adını verdiği eserinde, Edip Ahmed'in kökeninin Türk olduğunu ve dinine bağlı, zekâ sahibi bir zât olarak tanındığını aktarmıştır (Gülensoy, 1994: 421).

Edib Ahmed Yükneki'nin eserin ismi konusunda farklı görüşler mevcuttur ancak Arat'ın (1992: 1) "Atebetü'l-Hakayık" (hakikatlerin eşiği) şeklindeki değerlendirmesi eserin özüne ve sözüne uygun bulunarak toplumun geneli tarafından kabul görmüştür (Gülensoy, 1991: 51). Ayasofya Kütüphanesi (4012) (Semerkand) Nüshasının 119. sayfasında yer alan "Atebetü'l-Hakayık" adı açık bir şekilde okunabilmektedir (Edib Ahmed bin Mahmud Yükneki, 2013: 45). Bu nedenle çalışmamızda eser bu isimle anılmaktadır. Ayrıca bazı kaynaklarda Atebetü'l-Hakayık şeklinde "Atebe" yerine "Atabe" şeklinde kullanıldığı da görülmektedir.

Miladi 12. yüzyılda yazıldığı düşünülen Atebetü'l-Hakayık (Merhan, 2009: 49), ahlak ve nasihatler üzerine kurulmuş bir şiir kitabıdır (Arat, 1992: 6). Eser aruz ölçüsüyle (faülün, faülün, faülün, faül) yazılmış manzum bir çalışmadır. İslam'ın ahlak esaslarının halk tarafından benimsenmesini sağlamak için çok defa Kur'an-ı Kerim'den ayetler ve hadislerle desteklenen fikirler, sade bir dil ile ifade edilmiştir. Bu özellikleri eserin bir nasihat kitabı olarak da nitelendirilmesine olanak sağlamaktadır (Gülensoy, 1991: 51).

Çakmak'ın (2018: 130) "*Atebetü'l-Hakâyık'ın Hollanda Nüshası*" adlı bildirisinde yer alan eserle birlikte bilinen toplam 5 nüshası bulunmaktadır.

1. Semerkand Nüshası (Ayasofya 4012): Bu nüsha 1444 yılında Zeynelâbidîn adlı bir hattat tarafından Semerkand'da Uygur harfleri ile yazılmıştır, diğer nüshalara göre en sağlam ve eksiksiz olan nüshadır. 123 sayfadan oluşmaktadır ve her sayfada 6 satır vardır.

2. Ayasofya Nüshası: Eserin ilk bulunan ve neşri yapılan nüshasıdır. Toplam 174 yaprak olan mecmuanın 1b-27a arasında Atebetü'l-Hakâyık metni vardır. Bu nüshadaki metin Uygur harfli yazının altına Arap harfleriyle de yazılmıştır.

3. Topkapı Nüshası: Bu nüsha, Topkapı Sarayı Müzesi kütüphanesi Hazine bölümünde 244 numarada kayıtlı bir mecmuanın içindedir. Eser, Arap harfleriyle hareketli olarak yazılmıştır.

4. Uzunköprü Nüshası: Bu nüsha bugün kaybolmuştur. Nüsha hakkında Fuat KÖPRÜLÜ ve Hüseyin Namık ORKUN'un verdiği bilgiler vardır. Nüshada Atebetü'l-Hakâyık metni 11 varaktır. Bu nüsha baştan, sondan ve ortadan eksiktir. Toplam 234 beyitten oluşmaktadır.

5. Hollanda Nüshası: Eserin Dili (s. 35-36) kısmında yazar, Atebetü'l-Hakâyık'ın dilinin Karahanlı Türkçesi ve onun Kaşgar şivesi olduğunu belirtmiş ve konuyla ilgili çeşitli bilim adamlarının değerlendirmelerine yer vermiştir (Korkmaz, 2019: 745-746).

Eserin esas konusu, mutluluğa giden yolun dini ve ahlaki temeller üzerine inşa edildiği vurgulamaktadır (Edib Ahmed bin Mahmud Yükneki, 2013: 18). Türk İslam edebiyatının ilk temsilcileri arasında yer alan bu Atebetü'l-Hakâyık'ta, İslam'a dayanan prensiplerin Türk kültür ve töresine ait değerler eşliğinde verildiği görülmektedir (Vagıfkızı, 2014: 3). Atebetü'l-Hakâyık'ın asıl metnini 101 dörtlük kısım oluşturmaktadır. Metne sonradan üç ilave yapılmıştır. Bunlardan ilki müellifi meçhul olan ilk dörtlüktür. İkincisi ise Timur Emirlerinden Emir Seyfettin tarafından eklenen bir dörtlüktür. Son olarak yine Timur Emirlerinden Emir Arslan Hoca Tarhan tarafından yapılan üçüncü eklemeye on beyit bulunmaktadır. Ayasofya Kütüphanesi (4012) (Semerkand) Nüshasına göre eserin asıl babında yer alan bölümler aşağıdaki gibidir (Edib Ahmed bin Mahmud Yükneki, 2013, ss. 48-49):

- Bilginin Yararı ve Bilgisizliğin Zararı (12 kıta)
- Dilini Korumak (12 kıta)
- Dünya Bir Konak Yeridir (12 kıta)
- Cömertlik ve Cimrilik (10 kıta)
- Alçak Gönüllülük ve Kibir (7 kıta)
- Hırs (6 kıta)
- Yardımseverlik, Uysallık ve Diğer İyilikler (16 kıta)
- Günümüz Düzeninin Bozukluğu (21 kıta)
- Kitap Sahibinden Okuyucuya (5 kıta)

2.3.2. Genel Olarak Etik ve Meslek Etiği

“Bir ülkenin geleceği ve ilerlemesi, sağlam kalelere, güzel binalara ve milli gelire değil, o ülke insanların ahlaki değerlerine bağlıdır.” Alman Teolog Martin Luther King (1483-1546).

“Bir insanı ahlaki değerlerden yoksun olarak eğitmek, toplum için tehdit yetiştirmektir.” Eski ABD Başkanı Theodore Roosevelt (1901-1909) (Daştan, Bellikli ve Bayraktar, 2015: 76; Low, Davey ve Hooper, 2008: 223).

Ahlak bir topluluğun veya bir meslek erbabının, zamana ve yere göre değişebilen (Kayar ve Üzülmaz, 2006: 4) davranış kuralları sistemi olarak ifade edilirken, etik, ahlaki davranışların ilke ve temellerini bilgi açısından ortaya koymaya çalışan evrensel bir yaklaşım olarak ele alınabilir (Çüçen, 2003: 252-253).

Toplumsal düzen kurallarından ahlak kurallarının bir kısmı suç olarak da tanımlandığı için hukuk kuralları haline getirilmesi mümkün olsa da doğruluk, dürüstlük, dayanışma ve paylaşma gibi değerlerin yasalarla desteklenmesi neredeyse kolay olmamaktadır (Bilen ve Yılmaz, 2014: 16). Bu değerler daha çok etik ilkeleri olarak hukuk kurallarına yön vermektedirler. İngilizce’de ahlak sözcüğüne karşılık gelen “ethics” kelimesi toplumlarda etik ve ahlakın birbirinin bir parçası olduğunun bir göstergesidir (Buyruk Akbaba, 2018: 764).

Etiği, bireylere “işlerin nasıl yapılması gerektiğini” belirlemede yardımcı olan bir kılavuz, değer, ilke ve standartlar bütünü olarak görmek, taşıdığı anlamı kavramak açısından faydalı olacaktır. Yani etik bir süreçtir ve bu süreç karar alma aşamasında ve tatbikinde daha önceden belirlenmiş değerler doğrultusunda hareket edilmesini sağlamaktadır. Bu nedenle günümüzde pek çok alan, uyulması gereken değerlerini etik ilkeler başlığı altında sunmaktadır. Örneğin: Mali işler, siyaset, eğitim, ticaret, yönetim, tıp vb. daha pek çok alan kendi içerisinde ya da toplumun etkisiyle etik değerlerini belirleme konusunda giderek öne çıkmaktadır. Bu sebeple meslek etiği ile bireysel, örgütsel ve işletme etiği gibi kavramların telaffuzu giderek artmaktadır (Erkal ve Bekdaş, 2016: 817).

Belirli bir meslek grubu tarafından uyulması gerekli olan davranış kuralları üzerine yoğunlaşmış alana “meslek etiği” denilmektedir (Elmacı ve Tutkavul, 2017: 135). Bir başka deyişle mesleki davranışla ilgili nelerin doğru ya da yanlış sayılacağı ve haklı-haksız gibi kavramları barındıran, temelinde inançların yer aldığı

ilkeler ve kurallar topluluğudur (Yücel, 2017: 235). Meslek etiğinin temelinde muhasebecilerin mesleklerini toplum yararına icra etmeleri yatmaktadır (Arslan, 2012: 106).

2.3.3. Muhasebe Meslek Etiği ve İlkeleri

21. yüzyılda meslek etiğine aykırı davranışlardan kaynaklanan gelişmeler (Ör: Enron Skandalı), toplumu ilgilendiren denetim faaliyetlerinin yürütülmesinde önemli rol oynayan muhasebe mesleğinin etik ve güven tabanında gerçekleştirilmesine dair tartışmaları alevlendirmiş ve muhasebe meslek etiği hakkındaki çalışmaların hız kazanmasını sağlamıştır (Demir, 2015: 341).

Muhasebe meslek etiği, “mesleki davranışlarla ilgili neyin doğru, neyin yanlış, neyin haklı ve neyin haksız olduğuna ilişkin inançlara dayalı ilkeler ve kurallar topluluğu” olarak tanımlanabilir. Muhasebe mesleğinin etik ilkeleri temelde muhasebecinin bağımsızlığını, otokontrolünü ve ahlaki dürüstlüğü içermektedir (Uçma Uysal vd., 2019: 24). Muhasebe meslek etiği kuralları, muhasebeciler tarafından uyulması zorunlu kurallar olduğu için açık ve anlaşılabilir bir dille yazılarak ve gerekli yorumlar yapılarak ortaya konulmalıdır (Kutlu, 2011:106). Ayrıca meslek etiği, muhasebecilerin kültürü, gelenek-görenekleri, coğrafyası, inancı ve ekonomik gelişmişliğinden etkilenen bir olgudur (Kutlu, 2008: 144).

Muhasebe mesleğinde etik ilkelerin belirlenmesi ve yürütülmesi ile ilgili uluslararası gelişmeler 1966 yılında Amerika Sertifikalı Kamu Muhasebecileri Enstitüsü AICPA tarafından “Muhasebe Mesleğinde Meslek Ahlakı Standartları” yayınlanmasıyla başlamış ve FAC’a bağlı olan Muhasebeciler için Etik Standartlar Kurulu (IESBA) tarafından “Muhasebe Meslek Mensubu için Mesleki Etik İlkeleri”nin güncellenerek yayımlanmasıyla devam etmektedir (Sakarya ve Kara, 2010: 61). Türkiye’deki gelişmeler ise uluslararası gelişmelere bağlı olarak 1981 yılında Sermaye Piyasası Kanunu ile bu Kanun çerçevesinde meslek etiği ile ilgili düzenlemeler içeren 1, 7, 12, 16 ve 22 nolu tebliğlerin yayımlanmasıyla başlamış (Bilen ve Yılmaz, 2014: 69; Sakarya ve Kara, 2010) ve TÜRMOB tarafından yayınlanan “Serbest Muhasebeciler, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Ve Yeminli Mali Müşavirlerin Mesleki Faaliyetlerinde Uyacakları Etik İlkeler Hakkında Yönetmelik” ve Kamu Gözetim Kurumu (KGK) tarafından yayınlanan “Bağımsız Denetçiler İçin Etik Kurallar Standardı” gibi düzenlemelerle gelişmeye devam etmektedir (bkz.TÜRMOB, 2007; KGK, 2015).

TÜRMOB muhasebe etiği ile ilgili düzenlemeleri yaparken yürütmesini de odaları aracılığıyla yapmaktadır. Bu amaçla TÜRMOB tarafından 2000 yılında “Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu Disiplin Yönetmeliği” yayımlanarak meslek etik kurallarına aykırı davranışlarda bulunan muhasebecilerin soruşturulma usulü ile verilecek cezalar belirlenmiştir. Bu yönetmelik 2015 yılında güncellenmiştir. Yönetmeliğin 4 üncü maddesinde etik ihlalde bulunan muhasebecilere verilecek ceza türleri uyarı, kınama, geçici olarak mesleki faaliyetten alıkoyma, yeminli sıfatını kaldırma ve meslekten çıkarma şeklinde sayılmıştır (TÜRMOB, 2000). TÜRMOB etik ilke ihlallerinin sıkı takip edildiğini göstermek için disiplin kurulları tarafından muhasebecilere verilen cezaları web sayfasından yayınlamaktadır (bkz. TÜRMOB Disiplin Kurulu Kararları, 2021).

Sonraki bölümde yukarıda gelişim ve uygulama süreci verilen TÜRMOB etik yönetmeliğinde sayılan etik ilkeler ile Atebetü’l Hakayık’ın ilgili beyitleri ilişkilendirilerek yorumlanmıştır. Böylece Türk muhasebe etik kültürünün tarihsel bağlarının kurulması amaçlanmıştır.

2.4. Atebetü’l Hakayık’ta Geçen Bazı Beyitlerin Muhasebe Etik İlkeleri Bağlamında Yorumlanması

Muhasebe mesleğindeki temel etik ilkeler sırasıyla dürüstlük, tarafsızlık, mesleki yeterlilik ve özen, gizlilik ve mesleki davranıştır (TÜRMOB, 2007). Çalışmamızda ilgili Yönetmelikteki tanımlarına yer verildiği için burada açıklamaları yapılmamıştır.

Yukarıda görüldüğü üzere muhasebe mesleğinin etik düzenlemeleri temelde Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (IFAC) veya alt kuruluşları tarafından yapılmaktadır. IFAC’ın üyesi olan TÜRMOB’un etik ilkeleri de bu düzenlemelerin tercümesi şeklinde karşımıza çıkmaktadır (IFAC, 2018).

Alt başlıklarda muhasebe etik ilkeleriyle Atebetü’l Hakayık’ta geçen ilgili beyitler birlikte değerlendirilmiştir. Ancak serbest meslek faaliyetinde bulunan muhasebeciler ve Bağımlı çalışan muhasebecilere uygulanacak ahlak kuralları da açıklanmış olup daha özellikli konular içerdiği için çalışmamızda detayına yer verilmemiştir.

2.4.1. Dürüstlük (Doğruluk) İlkesi ve Atebetü’l Hakayık’ta Geçen İlgili Beyitler

Türk Medeni Kanunu’nun ikinci maddesinde “Herkes, haklarını kullanırken ve borçlarını yerine getirirken dürüstlük kurallarına uymak zorundadır.” hükmü yer almaktadır (TMK, 2001). Dürüstlük kuralının kendisi, Türk Medeni Hukukunda yer alan bir ilke olmasına rağmen aslında hukukun tüm alanlarına (Durak, 2017: 242) egemen olan kuraldır. Dürüstlük kuralı sadece özel hukuk alanlarında değil, kamu hukukunun tüm

alanlarında hatta uluslararası hukukta da kendine uygulama alanı bulur (Demirboğa, 2018: 25). Dürüstlük kuralı toplumsal sorumlulukları bulunan muhasebe mesleğinde de bir etik ilkesi olarak yerini bulmuştur. Dürüstlük ilkesi, muhasebe etiğinin uygulanmasındaki en önemli unsur olarak ifade edilebilir (İskender ve Kırlioğlu, 2012: 3-4).

IFAC muhasebe mesleğinin dürüstlük (integrity) ilkesini “*bir muhasebecinin bütün mesleki ilişkilerinde ve iş ilişkilerinde dürüst ve açık sözlü olması gerektiği*” şeklinde ifade etmektedir. Dürüstlük ise adil olmayı ve (işinde ve konuşmasında) doğruluğu ifade etmektedir. Bu ilke gereği muhasebecinin yanlış, yanıltıcı, özensiz hazırlanmış, gizleme yapılmış bilgileri içerdiğine inandığı rapor, beyanname ve diğer bilgileri bilerek kullanmaması ve bunlarla bağlantısını kesmesi gerekmektedir. Ancak bu bilgilerin düzeltilmesi suretiyle verilecek rapor dürüstlük ilkesine aykırı sayılmayacaktır (International Ethics Standards Boards for Accountants (IESBA), 2018: 19; Türker vd., 2014: 24). TÜRMOB ise dürüstlük ilkesini “*muhasebe mesleğini icra etmekte olan yetkili kişilerin iş ilişkileri ve mesleki faaliyetlerinin tamamında doğru söylemeyi ve dürüst davranmayı düstur haline getirmesidir*” şeklinde açıklamıştır (TÜRMOB, 2007). Bu iki tanımdan dürüstlük ilkesinin gereklerini, muhasebecinin faaliyetlerinde dürüst davranması, konuştuğu zaman doğru söylemesi, aslı olmayan, şüpheli iş ve bilgiden de uzak durması şeklinde özetleyebiliriz. Bu bağlamda kamuyu aydınlatma ilkesi çerçevesinde, ortaklara ve diğer ilgili kişi ve gruplara sunulacak finansal bilgilerin ve yapılacak tüm açıklamaların gerçeği yansıtması, doğru ve güvenilir olması gerekmektedir (Uyar, 2004: 164; Pamukçu, 2011: 138). Son yıllarda yaşanan muhasebe skandalları, kamusal bir görevi icra eden ve ürettiği muhasebe bilgisiyle işletme ve ülke ekonomisini şekillendiren muhasebecilerin dürüstlük kuralına uymasının sadece işletme için değil, ülke ve dünya ekonomisi açısından da önemli olduğunu ortaya koymuştur (ACFE, 2018; Sürmeli, 1996).

Atebetü'l Hakayık'ta geçen, dürüstlük ilkesiyle ilişkilendirilebilecek bazı beyitler ve yorumları aşağıda yer almaktadır:

“Bilgili gerekli sözü söyler

Gereksiz sözünü gömüp gizler

Bilgisiz ne dese anlamadan söyler

Onun kendi dili kendi başını yer” (Edib Ahmed bin Mahmud Yükneki, 2019: 10)

Yukarıdaki beyitlerde bilgili kişi ve bilgisiz kişi konuşma üslupları üzerinden tarif edilmiştir. Bilginin gerekli sözü söyleyip, gereksizi söylemediği, bilgisizin ise anlamadan konuşarak diliyle kendi başına iş açan kişi olduğu ifade edilmiştir.

“İki şey birleşirse bir insanda eğer

O insana mürüvvet yolu kapanır

Bir gereksiz yere konuşmak

İkincisi yalan söylemektir” (Edib Ahmed bin Mahmud Yükneki, 2019: 12)

Yukarıdaki beyitlerde, konuştuğu zaman gereksiz konuşan ve yalan söyleyen insanın bilgeliğe ulaşmasının mümkün olmadığı belirtilmiştir.

“Yalan söyleyenlerden uzak dur, kaç” (Edib Ahmed bin Mahmud Yükneki, 2019: 12)

Yukarıdaki beyitlerde kişinin konuştuğunda yalan söyleyen kişilerden uzak durması gerektiği vurgulanmıştır.

“Ömrünü doğrulukla geçir

Ağız, dil bezeği (süsü) doğru sözdür

Doğru söyle sözünü, dilini süsle

Doğru söz bal gibidir, yalansa soğan

Soğan yiyip acıtma ağzını, bal ye

Yalan söz hastalıktır, doğru söz şifa” (Edib Ahmed bin Mahmud Yükneki, 2019: 12)

“Bu söz eskiden söylenmiş bir meseldir

Doğru ol, doğruluk yap, adın doğru olsun

Herkes seni doğru diye bilsin

Doğruluk giysisini koyup eğrilik

Giysisini giyme, en güzel kıyafet doğruluktur” (Edib Ahmed bin Mahmud Yükneki, 2019: 13)

Yukarıdaki beyitlerde doğruluk teşvik edilmiştir. Doğruluğun belirtileri ise doğru söylemek, güzel konuşmak, yalandan uzak durmak, işini doğru yapmak ve toplumda saygınlık kazanmak olarak sayılmıştır.

Sen bozüksun, onun için dünya bozuldu

Neden sitem ediyorsun bu dünyaya (Edib Ahmed bin Mahmud Yükneki, 2019: 32)

Yukarıdaki beyitlerde toplumsal yozlaşmanın temelinde insan unsurunun bulunduğu, erdemli bir toplumun ancak erdemli bireylerden oluşacağı, diğer yandan kişinin olumsuz çevresel şartlara bahane bulmaması gerektiği çarpıcı bir şekilde ifade edilmiştir.

Yukarıda yer alan beyitler birlikte değerlendirildiğinde muhasebe süreciyle ilgili iş kollarından denetçilik, bilirkişilik, mali müşavirlik, adli muhasebecilik gibi mesleklerin sosyal sorumluluk, tam açıklama, makul güvence gibi kavramlar içerisinde hareket etmesini sağlayan bazı özellikler üzerinde durulduğu görülmekte olup bu özellikler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Atebetül Hakayık’a Göre Olumlu ve Olumsuz Davranış Özellikleri

<u>Olumlu Özellikler</u>	<u>Olumsuz Özellikler</u>
-Doğruluğun değeri	-Yalan söylemek
-Doğru söz söylemek	-Gevezelik etmek
-Doğru hareket etmek	-Eğrilik
-Doğru bilinmek	
-Doğru görünmek	

Atebetül Hakayık’ta doğruluk ve dürüstlüğün birbirine paralel anlamda kullanıldığı görülmüştür. Muhasebe etik ilkelerinden dürüstlük ilkesi de muhasebecinin bu beyitlerde söz edilen niteliklere uygun iş yapması ve konuşması gerektiğini ifade etmiştir. Toplumda itibar sağlaması gereken muhasebecinin dürüstlük niteliğini hem iş hayatında hem de özel hayatında korumasının toplumsal yozlaşmayı engelleyeceği ifade edilebilir. Dürüstlük ilkesi muhasebecinin; edindiği müşterileri, müşteri adayları, meslektaşları, yanında çalışanlar ve daha birçok paydaşla olan ilişkisi için de geçerlidir. Muhasebeciler sözlerinde ve davranışlarında doğru olmayı başardıkları ölçüde iş ilişkisinde bulunduğu muhatapları tarafından kendilerine güven duyulacağını söylemek yanlış olmayacaktır.

Diğer yandan yukarıdaki beyitler, muhasebenin temel kavramlarından sosyal sorumluluk kavramının “muhasebe uygulamalarının yürütülmesinde ve mali tabloların düzenlenmesi ve sunulmasında; belli kişi veya grupların değil, tüm toplumun çıkarlarının gözetilmesi” yönündeki bakış açısıyla da ilişkilendirilebilir. Çünkü bu kavram da muhasebe faaliyetlerinin yürütülmesinde “bilgi üretiminde gerçeğe uygun, tarafsız ve dürüst davranılması” gereğini ifade etmektedir (MSUGTI, 1990).

2.4.2. Tarafsızlık İlkesi ve Atebetü’l Hakayık’ta Geçen İlgili Beyitler

Muhasebe mesleği sadece müşterilerini, çalışanlarını ya da işverenleri ilgilendiren bir iş kolu olarak görülmemekte, aynı zamanda başta devlet olmak üzere yatırımcıları, kredi kuruluşlarını, finans dünyasını etkileyen bir organizasyonun parçasıdır. Ticaretin ve dolayısıyla ekonominin sağlam bir düzen içerisinde işleminde muhasebeciler tarafından yürütülmekte olan işlemlerin tarafsızlığı bu bağlamda öne çıkmaktadır.

Tarafsızlık (objectivity) ilkesi; “meslek mensuplarının mesleki kararlarını verirken; ilgili tarafların ya da üçüncü kişilerin uygunsuz ve haksız bir biçimde yaptıkları baskılardan etkilenerek önyargılı ya da bir tarafın lehine tutum içerisinde davranmaması” şeklinde tanımlanmıştır. (TÜRMOB, 2007). Muhasebeci iş hayatında tarafsızlığını tehlikeye düşürecek önceden öngörülemez çok çeşitli durumlarla karşı karşıya gelebilir. Bu durumlarda muhasebeci kendi mesleki yargısını olumsuz yönde etkileyen iş veya işlemi reddetmelidir (International Ethics Standards Boards for Accountants (IESBA), 2018: 19; Türker vd., 2014 25).

Günümüz muhasebe skandalları eskiye oranla daha organize bir hal alarak, hileyi, muhasebeci, iç denetçi, bağımsız denetçi, yönetici, yönetim ve denetim kurulu üyelerinin ortak eylemleri haline getirmiştir. Burada tek sorumlu muhasebeci olmasa da sorunun çözümüne muhasebeden başlanması yerinde olacaktır (Kandemir ve Kandemir, 2018: 131). Diğer yandan bu kişilerin yaşadıkları çeşitli baskılar nedeniyle hile veya usulsüz işlemleri yaparken hile üçgenindeki meşrulaştırma unsuru gereği olumsuz işlerini kendilerince olumlu görmeleri de önemli bir sorundur (Okan Gökten, 2018: 658).

Muhasebecinin tarafsızlık ilkesini ihlali sonucu ortaya çıkacak olumsuzluklar, ekonomiye ve işletmelere yatırımcı güvenini azaltarak yeni yatırımcıların piyasaya girmesini zorlaştıracaktır.

Atebetü’l Hakayık’ta geçen, tarafsızlık ilkesiyle ilişkilendirilebilecek bazı beyitler ve yorumları aşağıda yer almaktadır:

“Arkadaşım deyip, inanıp sırrını açma sakın
Ne kadar güvenilir arkadaş olsa da yakın
Sırrın sende sabredip durmazsa eğer

Arkadaşında sabreder mi, bunu iyi düşün” (Edib Ahmed bin Mahmud Yükneki, 2019: 13)

Yukarıdaki beyitlerde sır vermenin olumsuzluğu ve sır verilen kişinin bu bilgiyi kötüye kullanma veya onun da başkaları ile bu sırrı paylaşma ihtimalinin bulunduğu ifade edilmektedir.

“Bu dünya muhabbetinde niye koşacaksın?
Haris nesneden ötürü nefsine güçlük veriyorsun

*Nedir mala bunca gönül bağlamak!
Bu mal sabahleyin gelse gece yine gider
Gönlünden bu mal hırsını çıkar
Giyim ve karın tokluğuyla yetin
Bu zenginlik, fakirlik Tanrı kısmeti
Mal yokluğuna fakirlik deme
Bu dünya malından giyip yiyeceğin
Kadarını al, fazlasını dileyip girme vebale”* (Edib Ahmed bin Mahmud Yükneki, 2019b: 168)
*“Genç yaşlanır; yeni eski olur
Sağlam er çöker; geçer kuvveti
Bugün var; yarın yok bu dünya malı
Benim dediğim mal başkalarının payı”* (Edib Ahmed bin Mahmud Yükneki, 2019: 14)

Yukarıdaki beyitlerde ve daha birçok yerde dünya malına yönelik aç gözlülük ve hırs olumsuz bir özellik olarak yerilmiş ve insanın temel ihtiyaçlarını karşılayacak bir hayat tarzı ile yetinmesi gerektiği ifade edilmiştir. Çünkü bu dünyadaki varlıkların herkesin temel ihtiyaçlarını karşılayacak kadar olduğu, insanın bundan daha fazlasını talep etmesinin başkalarının hakkına göz koymak olacağı fikri savunulmaktadır. Ayrıca geçici dünya hayatında kişinin aç gözlülüğü nedeniyle arzu ettiği malların ve gençlik, kuvvet gibi kişisel niteliklerin zamanla anlamını yitireceği dolayısıyla ihtiyacından fazlasını talep etmenin gereksizliği anlatılmıştır.

*“Harislik de insan için kötü bir haslettir
Harisliğin sonu gam, pişmanlık ve hasrettir”* (Edib Ahmed bin Mahmud Yükneki, 2019: 21)
*“Haris mal toplamaktan yorulup usanmaz
Harislik hastalığının ilacını bilen var mı”* (Edib Ahmed bin Mahmud Yükneki, 2019: 22)

Yukarıdaki beyitlerde insandaki dünya malına yönelik hırsı ve açgözlülüğü simgeleyen “haris” ifadesi, insanı ahlaken çökertebilecek bir özellik olarak yerilmiştir. Bu duygu hiçbir zaman tatmin edilemeyeceği için “haris”lik kişiyi bir ömür boyu çoğaltmakla meşgul edecek ve başkalarına ait olanlara da sahip olmaya zorlayacak olumsuz bir yaşam tarzı olarak ifade edilmiştir.

*“Utanma kayboldu, bulunmaz kokusu bile
Helal yiyen hani, görülmez böyle biri
Helalin kendisi nerede bugün, hani
Kim haram yerken haram deyip yedi”* (Edib Ahmed bin Mahmud Yükneki, 2019: 33)

Yukarıdaki beyitlerde açgözlülüğün sonucu olarak insanların hak edip etmediği kaygısına kapılmadan kazanç peşinde koştuğu hususunda serzenişte bulunmaktadır.

*“Yenilecek aşını insanlara yedir
Giyilecek kıyafeti onlara giydir
Zor, zahmet yükleme başkalarına
Başkasından gelen zahmete dayan”* (Edib Ahmed bin Mahmud Yükneki, 2019: 26)
*“Halk, malı olanlara dönüp yüzünü
Hepsi kul kıldı azat özünü
Kim ki malsız olanı görür
Yüz çevirip geçer; yumup gözünü
Ey mal düşkünü adam, iyi bil ki bu mal
Bugün kaygı, endişe olur, yarın vebal
Malın haramsa sonunda azap var”* (Edib Ahmed bin Mahmud Yükneki, 2019: 34)

Yukarıdaki beyitlerde paylaşma ve dayanışma teşvik edilmiştir. Cömertliğin olmadığı durumlarda ise ihtiyacı dışında mal biriktiren haris kişilerin, ihtiyaç sahibi insanların bu biriken malları yağmalayacağı endişesiyle huzurlu olamayacakları belirtilmiştir. Bu malların başkalarının hakkı gasp edilerek elde edilmesinin ise olumsuz dini sonuçları bulunduğu da ifade edilmiştir.

Tarafsızlık ilkesi ile yukarıdaki beyitler birlikte değerlendirildiğinde kişilerin dünya malı, makam tutkusundan kaynaklı yaşadığı, baskılar “haris” niteliklerin kişiyi ahlaken çökertmesi sonucu ya tek başlarına ya da başkalarıyla işbirliği şeklinde hileye başvurabilmektedirler. Kişinin kendisi hilekar olmasa bile başkalarına zayıf yönleri hakkında bilgi verdiği için şantaj ve tehditlere de maruz kalabileceği düşünülebilir. Oysa paylaşma ve dayanışma nitelikleriyle, dürüstlük ve sır saklama nitelikleri muhasebecide bir arada olursa tarafsızlığın yitirebileceği kişi ve ortamlardan uzaklaşabilir. Burada vicdanı ve mesleki yargıları muhasebeciyi haris kişiler gibi “haram yedikleri halde, yedikleri şeyleri haram olarak nitelermeyerek bir nevi kötü olan davranışlarını meşrulaştırmak”tan koruyacaktır.

2.4.3. Mesleki Yeterlilik ve Özen İlkesi ve Atebetü'l Hakayık'ta Geçen İlgili Beyitler

Mesleki yeterlilik ve özen (professional competence and due care) ilkesi “*muhasebecinin müşterisine veya işverenine gerekli hizmeti verebilmesine yetecek ölçüde bilgi ve beceriye sahip olmasını ve bu hizmetleri gerekli teknik ve mesleki standartlara uygun şekilde yapması*” şeklinde açıklanabilir (International Ethics Standards Boards for Accountants (IESBA), 2018: 20; Türker vd., 2014: 26). Diğer bir ifadeyle mesleki yeterlilik; “*meslek mensuplarının mesleğiyle ilgili yürüttüğü faaliyetleri güncel standartlar çerçevesinde gerekli teknik donanımına sahip olarak icra etmesi*”, mesleki özen ise “*bu uygulama işlemlerinin özen ve gayret dâhilinde yürütülmesi*”dir (TÜRMOB, 2007). Muhasebecinin kendisinin ve birlikte çalıştığı kişilerin mesleki bilgi ve becerisini artırma çabası mesleki sürdürülebilirlik açısından çok önemlidir (Uçma Uysal vd., 2019: 51-52).

Günümüzde gelişen işletmecilik faaliyetleri ve sık sık güncellenen muhasebe standartları, denetim standartları, sosyal güvenlik mevzuatı, vergi mevzuatı muhasebecinin bilgi ve becerilerini artırmasını gerekli kılmıştır (Türker, 2018). Bu durumda muhasebeci bir yandan mesleğini ifa ederken, bir yandan da kendisinin ve ekibinin gelişimini takip etmelidir. Muhasebeci bunu zamanını planlayarak ve çağdaş öğrenme yöntemlerini kullanarak yapabilir. Meslek odalarının hizmet içi eğitimleri ile üniversite ve diğer kurumların çevrimiçi eğitimleri bu alanda çok büyük imkanlar sunmaktadır. Ayrıca muhasebecilerin Meslek Kanunu gereği TÜRMOB veya odalar tarafından mesleki gelişim ve eğitim faaliyetlerine katılmaları zorunlu tutulmuştur (*Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu*, 1989, m. 44). Muhasebecinin mesleki yetersizliği ve özensizliği muhasebe bilgi sisteminde üretilen bilgilerin kalitesini ve muhasebe bilgi kullanıcılarının verecekleri kararları da olumsuz etkileyecektir (Acar, 2011: 11). Bu durumda muhasebe mesleğinin ve muhasebecinin imajı bozulmakta ve imajı yeniden düzeltmek için çok fazla çaba göstermek gerekmektedir (Jacobson, 1965: 680).

Atebetü'l Hakayık'ta geçen, mesleki yeterlilik ve özen dürüstlük ilkesiyle ilişkilendirilebilecek bazı beyitler ve yorumları aşağıda yer almaktadır:

*“İnsan bilgiyle insan olmuştur
Bilgisiz diriyken yitik sayılır
Bilgili er öldü, adı ölmedi
Bilgisizsen ölmeden adın ölüdür (Edib Ahmed bin Mahmud Yükneki, 2019: 8)
Bilgili biri bin bilgisize
Denktir, bilginin ağırlığını tartana göre
Bakagör şimdi, anlayıp sınayarak
Bilgiden yararlı başka ne var
Bilgiyle alim yukarı yükseldi
Bilgisizlik insanı aşağı çökertti” (Edib Ahmed bin Mahmud Yükneki, 2019: 9)*

Yukarıdaki beyitlerde insanın en önemli özelliğinin bilgiye sahip olması olduğu belirtilerek bilginin önemi vurgulanmıştır. Bilginin ayrıca insanın hayatını devam ettiren ve insana en yararlı şey olduğu vurgulanmıştır. Bunların yanında bilgili ile bilgisiz kıyaslanarak bilginin bin bilgisize bedel olduğu belirtilmiştir. Bilgili insan değerli, toplumda yüksek mertebede ve ölümsüz sayılarak övülmüştür. Bilgisiz insan ise, değersiz, toplumda düşük mertebede ve kendisinden fayda beklenmeyecek kişi şeklinde nitelenerek yerilmiştir.

*“Bilgili kişi her işin olurluğunu bilir
Bilerek yapar işini ve pişman olmaz
Ne türlü iş yaparsa yapsın bilgisize düşen
Pişmanlıktır; bundan başka payı olmaz” (Edib Ahmed bin Mahmud Yükneki, 2019: 10)*

Yukarıdaki beyitlerde bilginin, işini, sonucunu düşünerek ve planlayarak yaptığı; bilgisizin ise işini, sonucunu düşünmeden ve planlamadan yaptığı için sürekli pişmanlık duyduğu ifade edilmiştir.

*“Yaşa iyi eylemlerle gönüller alıp
Kötülükten kendini bir yana çekip
İşini düşünüp taşınarak yap
Gerekli mi gereksiz mi iyice bilip
Ne iş çıkarsa karşına iyice incele
O işin önünü sonunu düşün” (Edib Ahmed bin Mahmud Yükneki, 2019: 30)*

Yukarıdaki beyitlerde kişinin, işlerini, iyi niyetle, özenle, iyi davranışlarla, gerekli olup olmadığını iyice inceleyerek ve sonuçlarını düşünerek yapması tavsiye edilmiştir.

Muhasebenin etik ilkelerinden mesleki yeterlilik ve özen ilkesiyle yukarıda yer alan beyitler birlikte değerlendirildiğinde, muhasebecinin bilgili kişi olarak değerini, toplumdaki yerini, mesleki bilgi ve

tecrübesine borçlu olduğu söylenebilir. Bu nedenle muhasebeci, mesleki yeterliliğini artırdığı sürece daha bilgili olacak ve verdiği hizmetler daha nitelikli hale gelecektir. Muhasebecinin hileli işlemlere direnebilmesi için öncelikle bu işlemlerin hileli olup olmadığıyla ilgili bilgi ve tecrübeye sahip olması gerekmektedir (Aybas ve Meydan, 2018: 1396). Bu da muhasebecinin kendini geliştirmesiyle mümkün olabilecektir. Muhasebecinin muhasebenin temel kavramlarına, standartlarına ve mevzuatına uygun kayıt, analiz, yorumlama ve raporlama yapması durumunda ancak mesleki yeterliliğinden, iyi niyetinden ve mesleki özeninden söz edilebilir.

Muhasebeci yeterli mesleki bilgi ve beceriye sahip değilse ve kendini geliştirmeye çabalamıyorsa bilgisizin durumuna düşerek toplumda düşük mertebede ve kimseye faydası olmayacak bir kişi sayılacaktır. Bu durum hem muhasebeciyi hem de muhasebecinin ürettiği bilgiyi kullanarak karar verenleri zor duruma düşürecektir. Ayrıca muhasebeci yaptığı işlerden pişmanlık duyacaktır. Bu pişmanlıklar bazen ekonomik yaptırımlar bazen de mesleki disiplin cezaları olarak muhasebeciye zarar verecektir.

2.4.4. Gizlilik İlkesi ve Atebetü'l Hakayık'ta Geçen İlgili Beyitler

Gizlilik (confidentiality) ilkesi; “*meslek mensubunun mesleki ilişkileri kapsamında elinde bulundurduğu bilgi ve belgeleri sahip olduğu bir hak ya da yerine getirmekte olduğu bir görev dâhilinde olmadıkça iş ilişkisine taraf olmayan kişilere veya gruplara vermemesi, açıklamaması, koruması ve bu bilgi ve belgeleri kendisinin veya bir başkasının menfaati doğrultusunda kullanmamasını*” ifade etmektedir (International Ethics Standards Boards for Accountants (IESBA), 2018, ss. 20-21; Türker ve diğerleri, 2014: 27; TÜRMOB, 2007).

Bir muhasebe meslek etiği ilkesi olan gizliliğin ihlal edilmesi, etik ihlali sayılmasının yanında adli sorumluluk da getirmektedir. Bu ihlal üç ayrı kanunda suç olarak sayılmıştır.

a) 3568 sayılı Kanunda “Meslek Sırları” başlığıyla yer almaktadır. İlgili maddede (madde 43) muhasebecilerin veya personellerinin suçun yetkili mercilere duyurulması, adli veya idari inceleme ile tanıklık dışında yürütmekte olduğu mesleki faaliyetler çerçevesinde elde ettikleri bilgi ve sırları açıklayamayacakları hükmü yer almaktadır (Uyar, 2005: 2).

b) Diğer yandan muhasebecinin müşterilerine veya bağlı bulunduğu işletmesine ait ticari sır ve diğer sırları yetkisiz ve yasal zorunluk bulunmadan ifşa etmesi Türk Ceza Kanunu’nda –suçun niteliğine göre değişmekle birlikte- hapis ve adli para cezası ile cezalandırılacaktır (*Türk Ceza Kanunu*, 2004, m. 239). Bu suç her ne kadar takibi şikayete bağlı bir suç olsa da hem adli hem de idari incelemeyi gerektiren bir husus olduğu için çok dikkatli olunmalıdır.

c) Gizliliği ihlal piyasa dolandırıcılığı şeklinde gerçekleştirilirse Sermaye Piyasası Kanunu gereği bilgi verme, söylenti çıkarma, haber verme, yorumlama ve raporlama yapan veya bunları yaymak suretiyle menfaat sağlayanlar yine adli hapis ve para cezası ile tecziye olunur (*Sermaye Piyasası Kanunu*, 2012, m. 107). Bu suç, insanların kararlarını yanıltıcı bilgi ve sinyallerle etkileyerek menfaat sağlama şeklinde gerçekleştirilen bir manipülasyon suçu olarak sermaye piyasası suçları arasında sayılmıştır (Bostancı ve Kadioğlu, 2009: 100).

Atebetü'l Hakayık'ta geçen, gizlilik ilkesiyle ilişkilendirilebilecek bazı beyitler ve yorumları aşağıda yer almaktadır:

Edeplerin başı dili gözetmektir

Dilini sıkı tut ki kırılmasın dışın

Eğer tutamazsan kırılır dışın

Sözün iyisi düşünüp söylenendir

Çok konuşan dil yenilmez bir düşmandır

Sıkı tut dilini, sözünü boş bırakma (Edib Ahmed bin Mahmud Yükneci, 2019: 11)

Çok söyleyince pişman olur dilim

Dilini sıkı tutanlardan pişman olan var mı

Ne gelirse insana dilinden gelir

Dili yüzünden insan iyi ya da kötü olur

Dilini gözet gel az tut sözünü

Gözetilirse bu dil, gözetir özünü

Resul, insanı ateşe yüzükoyun atan

Dilidir dedi. Dilini sıkı tut, koru ateşten yüzünü (Edib Ahmed bin Mahmud Yükneci, 2019: 12)

Yukarıdaki beyitlerde kişinin bir hayat tarzı olarak mümkün olduğunca susması tavsiye edilmekte, konuşması durumunda da az ve iyi düşünülüp konuşmasının uygun olduğu ifade edilmektedir. Diğer yandan kişinin gevezelik etmesinin pişmanlıkla sonuçlanacağı, kişinin çok konuşmakla kendine büyük kötülük edeceği belirtilmektedir. Bu beyitler, dili yani konuşmayı kişinin iyiliği veya kötülüğünün en büyük belirleyicisi olarak ortaya koymuştur. Bu söz

İyi gizle sırrını, kimse bilmesin

Sözünden özüne pişmanlık gelmesin

Bütün gizli işlerin aşikâr olup (Edib Ahmed bin Mahmud Yükneki, 2019: 13)

Yukarıdaki beyitlerde kişinin konuşması durumunda sırlarını kimseyle paylaşmaması gerektiği, bunun kişiyi pişman edecek ve kişinin vermediği sırlarını da ortaya dökebileceği bir duruma neden olabileceği ifade edilmektedir.

Sözünü düşünerek söyle, aceleyle söyleme

Sözünü gizle ki başını gizleme

Bin kişi dostun olsa bile çok görme

Bir kişi düşmansa onu azımsama (Edib Ahmed bin Mahmud Yükneki, 2019: 29)

Yukarıdaki beyitlerde kişinin nereye varacağını düşünmeden yapacağı konuşmaların kişiye katlanamayacağı yükler yükleyebileceği, bu durumda kişinin küçümsediği düşmanından gelecek zararların kişinin sırtını yasladığı dostları tarafından bile giderilemeyebileceği ifade edilmektedir.

Muhasebenin etik ilkelerinden gizlilik ilkesiyle yukarıda yer alan beyitler birlikte değerlendirildiğinde, muhasebecinin gerekli olmadığı sürece susmasının, sırlarını kimseyle paylaşmamasının, konuşması gerektiğinde ise veriye dayalı olarak az ve iyi düşünüp konuşmasının yerinde olacağı söylenebilir. Bu durumda “Muhasebe işletmenin dilidir” cümlesiyle ifade edilen muhasebe iletişimi nasıl gerçekleşecektir? Yani muhasebeci ne zaman, hangi araçla, nasıl ve kime karşı konuşacaktır? Muhasebeci, muhasebe bilgi kullanıcılarından dış kullanıcılarla iletişimini raporlama dönemlerinde, yasal raporlama yöntemleriyle ve finansal raporları ve bunların dipnotlarını kullanarak kuracaktır (Merkel-Davies and Brennan, 2017: 3). Muhasebe iç kullanıcılarıyla iletişimi ise işletme yöneticileri ile ortaklar ve çalışanları ayırarak kurmalıdır. Şöyle ki yöneticiler ile iletişimin yöntemini, zamanını ve kapsamını yöneticinin muhasebe bilgisine yönelik ihtiyacı belirleyecektir. Muhasebeci işletmenin muhasebe bilgilerini yöneticilerin anlayacağı şekilde ifade etmeli ve onların alacakları kararları doğru bir şekilde yönlendirmelidir (Banar ve Ekergil, 2010: 54). İşletmenin ortaklarına ve çalışanlarına yönelik muhasebe iletişimi ise yasal yetkileri bağlamında kurulmalıdır. Ancak bütün bu iletişimlerde verilecek mesajlar yasal sorun bulunmayan içerikte, işletme verilerine dayalı, mesleki ve teknik gerekçeleriyle birlikte, anlaşılır, nesnel, yeterli ve açık olmalıdır. Bu iletişim şekli muhasebenin temel kavramlarından tam açıklama kavramına da uygun olacaktır.

Kişisel önyargılara dayalı ve yanıltıcı olarak hazırlanmış ve doğru alıcıya iletilmemiş muhasebe bilgisi bu bilgiyi üreten muhasebeciye zarar verebilir. Bu nedenle muhasebeci, kendisini ve çevresini zor duruma sokacak iletişimlerden kaçınmalıdır.

2.4.5. Mesleki Davranış İlkesi ve Atebetü'l Hakayık'ta Geçen İlgili Beyitler

Mesleki davranış ilkesi, yukarıda sayılan dört ilkenin birlikte uygulanması olarak da tanımlanabilir. Mesleki davranış (professional behavior) ilkesi; “*muhasebecinin yürürlükte olan mevzuat hükümlerine uygun hareket etmesini ve mesleğin itibarına zarar verecek, toplum nazarında muhasebe mesleğine güveni azaltacak her türlü tutum ve davranıştan uzak durmasını*” ifade eder (International Ethics Standards Boards for Accountants (IESBA), 2018: 22-23; Türker, 2018: 29). Muhasebecinin davranışına bakan ve konu hakkında makul bilgiye sahip birisinin “bu davranış meslek itibarını olumsuz etkiler” dediği bütün davranışlar mesleğe uygun olmayan davranışlar olarak sayılmaktadır (Uçma Uysal vd., 2019: 55). Bu bağlamda muhasebecinin dürüst ve güvenilir olması, kişisel ve mesleki özelliklerini sayarken abartmaması ve meslektaşlarından bahsederken küçümseme ve iftiradan uzak durması mesleğe uygun davranışlar olacaktır (TÜRMOB, 2007).

Atebetü'l Hakayık'ta geçen, Mesleki davranış ilkesiyle ilişkilendirilebilecek bazı beyitler ve yorumları aşağıda yer almaktadır:

Bu dünya dışarıdan güzel görünür

Velakin içinde binlerce nahoşluk vardır

Bakıp, dış bezeğini görüp senin buna

Gönül bağlanan bil ki hataların başıdır (Edib Ahmed bin Mahmud Yükneki, 2019: 15)

Atebetü'l-Hakayık'ın genelinde olduğu gibi yukarıdaki beyitlerde de dünya olarak ifade edilen ve mal, mülk, makam, şöhret gibi arzulara teslim olmak insan için hatalarının temeli olarak görülmektedir. Diğer yandan bu dünyevi arzulara bağlanmamanın da insanı hatalardan koruyacağı şeklinde yorumlanabilir.

Cimri çok altın, gümüş topladı haramdan

Giderken vebal götürdü ve sövgü aldı ardından (Edib Ahmed bin Mahmud Yükneki, 2019: 17)

Vermeye gelince cimrinin eli çok sıkıdır

Yıgmakla gözü doymaz aç gözlü cimrinin

Kuldur mala, malı onun efendisidir (Edib Ahmed bin Mahmud Yükneki, 2019: 18)

Yukarıdaki beyitlerde cimrilik, birlikte yaşamının en önemli özelliklerinden paylaşma ve dayanışmayı önemsemeyen olumsuz bir kişilik özelliği olarak sayılmıştır. Ayrıca ölüncüye kadar tatmin edilemeyecek açgözlülüğün cimriyi haramdan ve başkalarının hakkından birikim elde etmeye sürüklediği ve hayatının anlamı olan bu birikimden kendisine ve başkalarına bir fayda gelmediği ifade edilmiştir.

*Âlim ameli, zahit zühdü bıraktı
Arif raks çıkarıp eder hoş sema
Bidadı (adaletsizliği) engelleyen kişi kalmadı
Onun için günden güne artar bu bidad
Hani emr-i marufa uyan iyi insan
Hani iyi insanın kendi duracağı yer
Yerersin zamanını insanları bırakıp
Zamanını yerme, kişisini yer (Edib Ahmed bin Mahmud Yükneki, 2019: 33)*

Yukarıdaki beyitlerde toplumsal yozlaşmanın en önemli nedeninin toplumun irfanı sayılan alim, zahit ve arif kişilerin insanları iyiye ve doğruya yönlendirmek ve tersine kötülükten de sakındırmak gibi görevlerini yapmaması olarak sayılmıştır. Bu kişilerin kendi eksiklerini göremediklerinden toplumsal olumsuzlukların bahanesi olarak yaşanan zamanı gösterdikleri ifade edilmiştir.

*Tanrı Kibirleneni indirir aşığı
Büyükleme sakın, büyük olan bir Tanrı
Büyüklük benimdir; siz üzerinize almayın dedi (Edib Ahmed bin Mahmud Yükneki, 2019: 19)
Malım var diye büyükleme
Ululuğa el uzatıyorsan
Malın yararı neymiş, sen çıplak gidersin
Burada kalır sandığın, sepetin
Eğer kibir sahibi ben asilim derse
Vereyim onun cevabını hemen kesinlikle
Bu halk, ana bir, baba bir kardeşir
İyi araştırılırsa birbirinden farklı değildir (Edib Ahmed bin Mahmud Yükneki, 2019: 20)*

Yukarıdaki beyitlerde kibir yani kendini büyük görmenin ahlaken olumsuz bir tavır olduğu ifade edilmiştir. İnsanın sahip olduğu varlıkların ölümlerle birlikte anlamını yitireceği ve herkesin aynı aneden doğan kardeşler gibi eşit olduğu düşüncesiyle insanların birbirlerine karşı varlık ve asalet nedeniyle üstünlük taslamaları reddedilmiştir. Büyüklemenin sadece Tanrı'ya ait olabileceği, kibirlenen kişinin Tanrı tarafından cezalandırılarak sahip olduklarını da kaybedebileceği belirtilmiştir.

*Kötülük yapanı iyilikle karşıla
Keremin başı budur, bunu iyi bil
Eğer birinden sana bir iyilik gelirse
Onu bol bol öv ve iyiliğini dile (Edib Ahmed bin Mahmud Yükneki, 2019: 26)*

Yukarıdaki beyitlerde kişinin kendisine yapılan kötülük ve iyiliğe yine iyilikle karşılık vermesi erdemli davranışların temeli olarak sayılmıştır. İyilik yapan kişinin ayrıca övülmesi ve iyiliğinin dilenmesi gerektiği de dile getirilmiştir.

*Pişman olacaksan önceden sakın
İnsanların hayrı şerri lafla geçmez
İyi ya da kötü işin yanıtı gecikmez
Ey kötülük yapıp iyilik uman
Diken eken insan üzüm biçemez (Edib Ahmed bin Mahmud Yükneki, 2019: 30)*

Yukarıdaki beyitlerde kişilere iyi veya kötü davranışın mutlaka bir karşılığı olacağı ifade edilerek, eylemlerinde ve söylemlerinde iyilik yapmanın önemi vurgulanmıştır. Kişinin kötülük yaparak karşıdakinden iyilik beklemesinin de boş olacağı ifade edilmiştir.

*Kusurlu kişinin kusurunu gider
Düşmanlığın kökünü kazıp kes, götür
Alevlenirse tutuşup gazap, kin ateşi
Yumuşaklık suyunu dök, o ateşi söndür (Edib Ahmed bin Mahmud Yükneki, 2019: 26)
Yıkılana destek ol, eksilene tamamla
Böyle birine insan kendi isteğiyle kul olur (Edib Ahmed bin Mahmud Yükneki, 2019: 27)*

Yukarıdaki beyitlerde bir davranış şekli olarak başkalarının kusurlarını ortaya çıkarmak kin ve düşmanlığa neden olabileceği için yerilmiştir. Başkalarının kusurlarının ve başarısızlıklarının görülmemesi ve nezaketle eksikliklerinin giderilmesi kişiler arası ilişkileri iyileştireceği için övülmüştür.

*İnsan ne kadar uyanık olsa da bir hata yapar
Ne kadar hünerli olsa da bir ayıbı olur
Bu bir ayıptan ötürü baş kesen*

Bulamaz dünyada yaşayan insan (Edib Ahmed bin Mahmud Yükneki, 2019: 30)

Yukarıdaki beyitlerde bir insanın ne kadar dikkatli olursa olsun hata yapabileceği, bu nedenle hatasız insan bulmaya çalışmak yerine insanları hatalarıyla kabul etmek gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca çevresinde hatasız kişi arayan kişilerin bu çabalarının boşa gideceği vurgulanmıştır.

Bütün diller cömert insanı över

Cömertlik bütün ayıpların kirini temizler

Cömert ol, sana söz, sövgü gelmesin

Sövgü gelecek yolu cömertlik kapatır (Edib Ahmed bin Mahmud Yükneki, 2019: 17)

Halk içinde en iyisi cömert insandır

Cömertlik şeref, ikbal ve cemali artırır (Edib Ahmed bin Mahmud Yükneki, 2019: 18)

Yukarıdaki beyitlerde kişinin gösterebileceği en erdemli davranışın cömertlik olduğu belirtilmiştir. Cömertliğin bütün insanlar tarafından benimsendiği ve kişinin kötü davranışlarını örterek, onun toplum içinde daha muteber ve asil görünmesini sağladığı vurgulanmıştır.

Tevazünü sıkı tut, sarıl ona

Tavırların en iyisi alçak gönüllülüktür

Halk içinde dilini sürçme, göğsünü kabartma (Edib Ahmed bin Mahmud Yükneki, 2019: 19)

Ululuğa erişersen şaşırma özünü

Atlas giysen bile unutma sözünü

Ululuk bulduğunca alçak gönüllü olup

Büyüğe, küçüğe tatlı kıl sözünü (Edib Ahmed bin Mahmud Yükneki, 2019: 28)

Yukarıdaki beyitlerde kibir kavramının karşıt anlamlısı olan alçakgönüllülük kavramı en iyi tavır olarak ifade edilmiştir. Kişinin sahip olduğu bütün olumlu kişisel özelliklerine ve varyetine rağmen tevazulu ve alçakgönüllü tavrı göstermesi gerektiği ileri sürülmüştür.

Ey dost, büyüklerin hakkını gözet

Yararsız tartışma ve mizahtan sakın

Büyüklerini kızdırır sana bu mizah

Küçüklerini küstah kılar; buna inan (Edib Ahmed bin Mahmud Yükneki, 2019: 27)

Yukarıdaki beyitlerde erdemli bir davranışın gereği olarak kişinin küçükleriyle ve büyükleriyle alaylı konuşmalardan ve faydasız tartışmalardan kaçınması gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca bu tür davranışların saldırganlık olarak algılanacağından büyükleri kızdıracığı, küçükleri de küstahlaştıracağı belirtilmiştir.

Bugün bu dünyada kişilik değerli

Hani nerede kişilik, yazık, gitti

Vefa gölünün suyu çekildi, kaynağı kurudu

Cefa doldu taşı denizden fazla

Hani ahd, emanet, iyilik hani

Somunda hayır da gidecekti

Başı gitti hayrın, sonu da gider

Önü geldi şerrin, sonu da gelir

Dünya doldu düşmanlık, cefa, cevr ile

Hani bir vefalı, varsa onu ara (Edib Ahmed bin Mahmud Yükneki, 2019: 32)

Yukarıdaki beyitlerde kişiliği oluşturan olumlu huylar, vefa, sözünde durmak, emaneti korumak, iyilik yapmak, yardımlaşmak olarak sayılırken, zorluk çıkarmak ve zulüm de olumsuz huylar olarak belirtilmiştir. Ayrıca kişiliğin de insan için önemli olduğu vurgulanmıştır.

Muhasebenin etik ilkelerinden mesleki davranış ilkesiyle yukarıda yer alan beyitler birlikte değerlendirildiğinde, mesleki davranışın sadece yapılması gereken davranışlardan olmadığı, bazı davranışlardan uzak durmanın da mesleki davranışın bir gereği olduğu sonucuna ulaşılabilir. Mesleki davranışa yönelik teşvik edilen ve övülen davranışlar ile terkedilmesi ve uzak durulması gereken davranışlar Tablo 2'de verilen şekilde gruplanabilir.

Tablo 2. Atebetül Hakayık'a Göre Övülen Davranışlar ve Uzak Durulması Gereken Davranışlar

Övülen Davranışlar	Uzak Durulması Gereken Davranışlar
İnsanın ölünce kaybedeceği mal, mülk ve makam arzusuna bağlanmamak	Dünya olarak ifade edilen mal, mülk ve makama sevgi duymak
Cömertlik	Cimrilik
Topluma iyi örnek olmak	Açgözlülük
Başkalarını iyiye doğruya yönlendirmek ve kötülüklerden sakındırmak	Kötülüklerin insanların değil, yaşanan çağın bir sonucu olduğunu söylemek
Yapılan kötülüğe ve iyiliğe iyilikle karşılık vermek	Kibir (sahip olunan varlık ve asalet gibi özellikler nedeniyle kendini büyük ve üstün görmek)
İyilik yapan kişiyi övmek ve iyiliğini dilemek	Kötülük yapmak ve bunun karşılığında iyilik beklemek
İyilik yapmak	Başkalarının kusurlarını ortaya çıkarmak
Başkalarının kusur ve başarısızlıklarını görmemek	Hatasız insan bulmaya çalışmak, mükemmeliyetçilik
Başkalarının kusur ve başarısızlıklarını gizlemek	Büyükleriyle ve küçükleriyle boş tartışmalar yapmak
Tevazu ve alçakgönüllülük	Büyükleriyle ve küçükleriyle alay etmek
Büyüklere saygılı olmak	Zorluk çıkarmak
Vefalı olmak	Zulmetmek
Sözünde durmak	
Emaneti korumak	
Kişilik sahibi olmak	

Tablo 2'de yer alan övülmüş davranışlar ile uzak durulması gereken davranışlar, mesleki davranış ilkesiyle tamamen örtüşmektedir. Bu durumda övülen davranışları tercih eden muhasebecinin hem kendisinin hem de mesleğin itibarını yücelteceği, çevresiyle sağlıklı ilişkiler kuracağı ve işinde de daha başarılı olacağı açıktır. Uzak durulması gereken davranışları gösteren muhasebeci de kendisinin ve mesleğinin itibarını zedelemiş olacaktır. Türk muhasebe etiğinin Atebetül Hakayık gibi sağlam bir kültürel tarihi mirasa sahip olması önemlidir.

Muhasebeci mesleğini icra ederken hem kendisini hem de mesleğini temsil ettiğinden dolayı olumlu davranışları kendisine ve mesleğine olumlu yansımaktadır. Olumlu davranışlar muhasebecinin toplumda daha fazla yer edinmesine ve tanınmasına olanak sağlayacağı gibi, muhasebe mesleğinin de toplumsal imajını ve değerini artıracaktır. Muhasebecinin olumsuz davranışları ise kendisine ve mesleğine olumsuz etki yapacaktır. Kötü davranışlar gösteren muhasebeci bu davranışlarından dolayı işini kaybetme, idari ve adli cezalarla karşılaşma gibi sonuçların yanında imajını ve saygınlığını da kaybedecektir. Diğer yanda muhasebecinin olumsuz davranışları muhasebe mesleğinin toplumdaki değerini ve itibarını zedeleyecektir. Güveni oluşturmak zor, kaybetmek kolaydır.

Muhasebecinin çalışma arkadaşları, meslektaşları, iş çevresi ve sosyal çevresiyle iş ve özel ilişkilerinde çok dikkatli davranması gerekmektedir. Ayrıca meslek etiği sadece muhasebecinin iş hayatını değil, özel hayatını da kapsamaktadır (Bowal and Lau, 2005: 37). Bir muhasebecinin özel hayatında da saygın bir kişiliğe sahip olması muhasebe mesleği açısından önemli sayılmıştır. Muhasebecinin meslek itibarını zedeleyen davranışları mevzuatta "meslekle ve meslek onuru ile bağdaşmayan haller" olarak ifade edilmiş ve hukuki yaptırıma konu edilmiştir. Ayrıca "aşırı içki ve kumar düşkünlüğü ile tanınmak" ile "kanunlara göre yapılması yasak olan işlerden herhangi birini yapmak" gibi özel olarak sayılmış veya genelleştirilmiş davranış kuralları da muhasebecinin neredeyse bütün hayatında mesleğini temsil ettiği sonucunu ortaya koymaktadır (TÜRMOB, 2015).

SONUÇ

Muhasebe mesleği kısaca kayıt, tasnif, özetleme, analiz etme, raporlama ve yorumlama olarak tanımlanmıştır. Bu mesleği icra edecek kişiler de muhasebeciler, yani insanlardır. Bu sebeple muhasebenin teknik yönü kadar sosyal boyutu da ağır basmaktadır. Bundan ötürüdür ki muhasebeyle ilgili yapılan akademik çalışmalara bakılacak olursa ağırlıklı olarak etik, ahlak gibi insani değerler üzerinde durulduğu görülmektedir. Hatta yeni çalışmalarda trend olan konular arasında denetim kavramının öne çıktığı söylenebilir. Nitekim bu durum muhasebe sürecini yöneten bireylerin belirli kriterlere sahip olması gerektiğini göstermektedir. Hatta günümüzde basit işletmeler, vadelerini doldurmuş olup, piyasada yaşama şansı bulamamaktadır. Piyasada daha çok örgütlenmiş ve kurumsallaşmış şirketlerin, grupların, ortaklıkların vb. işletmelerin yer aldığı görülmektedir. Bu durum yönetilen paranın büyüklüğü, ortaklıklar ya da yatırımcılar nezdinde hesap

verilebilirlik gibi önemli unsurları ortaya çıkarmaktadır. Nitekim yatırımcının güveni en önemli kriterlerdendir. Bu da şeffaf güncel verilerin finansal tabloların düzenlenmesiyle mümkün olacaktır. Bu sebeptir ki devamlı olarak Uluslararası Muhasebe Standartları, Türkiye Muhasebe Standartları gibi düzenlemelere gidilmektedir. Buradaki amaç yatırımcıların, devletin, müşterilerin ve diğer paydaşların güveninin tesis edilmesidir. Bu güvenin yanı sıra yukarıda belirttiğimiz gibi belirli bilgi birikimi ve kriterlere ihtiyaç duyulmaktadır. Muhasebeci kendini devamlı geliştirmesi gereken dinamik bir sürecin içerisinde. Yaşanan krizler ve küreselleşme dikkate alındığında yabancı dil bilme, bilişim teknolojileri üzerindeki bilgi birikiminin yanı sıra karmaşık bir mevzuatla içli dışlı olması nedeniyle muhasebeci, devamlı çalışması gereken bir meslek mensubudur. Bunun yanı sıra hile vb. olumsuz durumlardan uzak durmak da mesleki itibar açısından çok önemlidir. Bu kapsamda insani değerler ve kültür öne çıkmaktadır. Sahip olduğumuz kültürü inceleyebilmek için tarihi bilgileri incelemek yerinde olacaktır. Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kökleri Osmanlı Devleti'ne dayanmaktadır. Nitekim Osmanlı Devleti'nin de kökeninde Selçuklu Devleti yer almaktadır. Bu şekilde daha geriye giderek Türk tarihinin başlangıç yeri olan Orta Asya'ya gitmek mümkündür. Hepsi birbirine görünen ya da görünmeyen bir bağla bağlıdır.

Bu çalışmada Türk tarihi açısından yerleşik düzene geçmiş ve İslamiyet sonrası verdiği eserlerle sonraki kurulan devletlere ışık tutan Karahanlılar Devleti döneminde bir nasihat kitabı şeklinde yazılan Atebetü'l Hakayık isimli eser muhasebe etik ilkeleri bağlamında incelenmiştir. Atebetü'l-Hakâyık'ta yer alan beyitler muhasebe etik bağlamında taranmış ve eşleşen beyitler yorumlanmıştır. Atebetü'l-Hakâyık'ın muhasebenin sosyal boyutuyla yakından ilgili olduğu gözlemlenmiştir. Yapılan araştırmada incelenen beyitler ile muhasebe etik ilkeleri arasında görülen güçlü ilişki, bu eserin etik eğitiminde faydalanılabilecek bir öğretim materyali olabileceğini de ortaya koymuştur. Diğer yandan tarih ve kültür arasındaki güçlü bağ (Yücel ve Yediyıldız, 1988), günümüz muhasebe etik kültürünün oluşturulmasında ve geliştirilmesinde yapılan bu çalışmaların önemini ortaya koymaktadır.

Nasihat kitapları ve fütüvvetnameler genellikle meslek etiğini ortaya koyan ve mesleğin itibarını önceleyen eserlerdendir. Günümüzde pozitif hukuk kuralları toplumsal düzen kuralları arasında en etkili kurallar olsa da Atebetü'l Hakayık bağlamında önceki zamanlarda meslek mensuplarının etik dışı davranışlarının hem diğer meslek mensupları hem de toplum tarafından yadırganan davranışlar olduğunu görmekteyiz. Bu tür eserler o çağdaki ve gelecek çağlardaki meslek mensuplarına etik açısından bakış açısı ve davranış kazandırmayı amaçlayan eserlerdir.

Muhasebe ve insan günümüzde olduğu gibi tarihte de hep birlikte ele alınmıştır. Çünkü etik değerler tarih ve coğrafyadan bağımsız değerlerdir. Tarih boyu bir yandan muhasebe teknikleri geliştirilirken, diğer yandan muhasebecilerin bu teknikleri uygularken uyacağı etik kurallar geliştirilmiştir. Bütün tarihi toplumlar muhasebe etik kültürü geliştirmeye çalışmışlardır. Ancak gelişen teknoloji ve değişen işletmecilik faaliyetleri sonucu ortaya çıkan etik boşluklar etik mevzuatının güncel tutulmasını zorunlu kılmaktadır. Her ne olursa olsun, muhasebe mesleğinin itibarını ve kendi geleceğini korumak zorunda olan muhasebecilerin yazılı olmasa da vicdanlarına uymayan davranışlardan kaçınması bu çalışmanın bir sonucu olarak ifade edilebilir. Ayrıca muhasebecinin meslek etiği çerçevesinde belirlenen değerleri meslek hayatında olduğu kadar özel hayatında da koruması gerekmektedir. Her ne kadar muhasebecilik bir meslek adı olsa da aynı zamanda bir değerler kümesi olarak da algılanmaktadır.

Araştırma sonuçlarına göre, muhasebe etik ilkelerinin tamamının eserde yer aldığı, mesleki davranış ilkesinin diğerlerine göre daha fazla beyitte bulunduğu tespit edilmiştir. Ayrıca eserin muhasebe etiği eğitim süreçlerinde kullanılabilir nitelikte olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Genel bir sonuç olarak muhasebeci kişilik sahibi, çevresine ve mesleğine duyarlı, dürüst, öğrenmeye ve gelişime açık, nazik, çalışkan ve iyi bir insan olmalıdır.

Günümüzde muhasebe meslek etiğinin tarihsel ve kültürel köklerinin tarih kaynakları ve edebi eserlerle birlikte ele alınacağı çalışmalara ihtiyaç vardır. Bu çalışmalarda tarihi veriler günümüz literatürüyle bağlantılı şekilde ele alınarak yorumlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- 1 Sıra No'lu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği (MSUGT1). (1990). Resmi Gazete, erişim tarihi 04.06.2020, https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/21447_1.pdf
- Acar, D. ve Özçelik, H. (2011). Muhasebe Bilgi Kalitesini Etkileyen Kritik Başarı Faktörleri. Muhasebe ve Finansman Dergisi, (49), 10-23.
- American Accounting Association (AAA) (1970). Committee on Accounting History. Accounting Review,45,53-64.
- Arat, R. R. (1987). Atebetü'l Hakayık'ta g ve ğ Seslerine Dair. Türkiyat Mecmuası, (9), 65-72.
- Arat, R. R. (1992). Atebetü'l-hakayık. Ankara: TTK Yayınları.
- Arslan, M. (2012). İş ve Meslek Ahlakı (3. Baskı.). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Association of Certified Fraud Examiners (ACFE) (2018). "Report to the Nations: 2018 Global Study on Occupational Fraud and Abuse", erişim tarihi 05.06.2020, <https://s3-us-west-2.amazonaws.com/acfe-public/2018-report-to-the-nations.pdf>
- Aybas, M. ve Meydan, C. (2018). Potansiyel Karar Vericilerin Etik Dışı Karar Verme Eğiliminin Hile Üçgeni ve Değerler Açısından İncelenmesi. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 23(4), 1389-1408.
- Balı, S. ve Ekiz, G. (2016). Kutadgu Bilig'de İşletmecilik, Muhasebe-Kayıt Düzeni ve Ticari Hayat ile İlgili İfadeler, İfadelerin Bulunduğu Beyitler ve Beyitlerden Bazı Örnekler-I, Eurasian Academy of Sciences Social Sciences Journal, 10, 28-47.
- Banar, K. ve Ekergil, V. (2010). Muhasebe Meslek Mensuplarının Hizmet Kalitesi: Sunulan Hizmetlerin Kalitesi İle Müşteri Memnuniyeti İlişkisi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10(1), 39-59.
- Başkan, N. (2013) "Atebetü'l-Hakayık Bağlamında Ahlâk Kavramı ve Tıp Etiği", Doktora Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Bektöre: (2003). Muhasebe Mesleği, Etik ve Enron Olayı. Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 19(1), 1-9.
- Bilen, A. ve Yılmaz, Y. (2014). Muhasebe Mesleğinde Etik ve Etik İlgili Çalışmalar. Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2(6), 57-72.
- Bobonich, C. (2006). Arsitotle's Ethical Treatises. (R. Kraut, Ed.) The Blackwell Guide to Aristotle's Nicomachean Ethics. Malden, MA ; Oxford: Blackwell Pub, 12-36.
- Bostancı, F. ve Kadioğlu, E. (2009). Sermaye Piyasası Suçları (Manipülasyon ve İçerden Öğrenenlerin Ticareti). Standard Ekonomik ve Teknik Dergisi, 48(564), 98-101.
- Bowal, P. and Lau, B. (2005). Professional Ethics. LawNow, 29(4), 32-42.
- Bragues, G. (2006). Seek the Good Life, Not Money: The Aristotelian Approach to Business Ethics. Journal of Business Ethics, 67(4), 341-357.
- Buyruk Akbaba, A. N. (2018). Muhasebede Etik, Mesleki Değerler, Etik ve Tutum, IES 4 Kapsamında İnceleme. Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi (MÖDAV), (Özel Sayı 20), 762-778.
- Can, A. V., Küçükler, M. ve Karabınar: (2012). Kutadgu Bilig'de Muhasebe, Ticari Hayat ve Etik İle İlgili Beyitler ve Güncel Yorumu. Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi, (2), 68-100.
- Coffman, E. N., Roberts, A. R., and Previts, G. J. (1989). A History of The Academy of Accounting Historians 1973-1988. The Accounting Historians Journal, 155-206.
- Çakmak: (2018) "Atebetü'l-Hakayık'ın Hollanda Nüshası". Atebetü'l Hakâyık ve İlk Dönem Türkçe İslâmî Eserler Sempozyumu, Cilt.25, 28 - 30 Haziran 2018, Ankara, s.7-15.
- Çatak, A. (2012). Atebetü'l-Hakayık'ta Dünya Algısı. Journal of Turkish Studies, 7(4), 1177-1202.
- Çüçen, A. K. (2003). Felsefeye Giriş (3. Basım.). Bursa: Asa Yayınları.
- Daştan, A., Bellikli, U. ve Bayraktar, Y. (2015). Muhasebe Eğitiminde Etik İnkilem ve Etik Karar Alma Konularına Yönelik KTÜ-İİBF Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 11(1), 75-92.
- Demir, B. (2015). Muhasebe ve Denetim Mesleğinde Etik. Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, 4(4), 341-352.
- Demirboğa, D. A. (2018). Dürüstlük Kuralının İş Etiğine Etkisi. The Affects of The Good Faith Principle on Business Ethics., 17, 25-33.
- Demiryürek, H. (2012). "Atebetü'l-Hakayık'ın Gramatiksel Bağlam ve Sıklık Sözlüğü", Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Durak, Y. (2017). Güven Sorumluluğu ve "Culpa In Contrahendo". Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 25(1), 239-288.
- Edib Ahmed bin Mahmud Yükneki. (2013). Günümüz Diliyle Atebetü'l-Hakâyık Gerçeklerin Eşiği. (Y. Çağbayır, Ed.) (2. Basım.). İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Edib Ahmed bin Mahmud Yükneki. (2019a). Edib Ahmet Yükneki Atebetü'l-Hakayık. (A. Çakan, Çev.)Hasan Ali Yücel Klasikler Dizisi (IV. Basım.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Edib Ahmed bin Mahmud Yükneki. (2019b). Atebetü'l-Hakâyık: İnceleme - Tenkitli Metin - Tıpkıbasım. (S. Çakmak, Ed.)Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları ; Edebiyat ve Sanat Serisi (1. baskı.). İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı.

- Elmacı, O. ve Tutkavul, K. (2017). Muhasebe Eğitiminin Akreditasyonunda Stratejik Yol Haritası: Kaynak Tabanlı Bir Model Önerisi ve Gerçekleştirme Koşulları. *Journal of Social And Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 4(10), 132-151.
- Erkal, P. ve Bekdaş, M. (2016). Etik İklim, Etik Liderlik ve İş Tatmini İlişkisi: Bir Ampirik Çalışma. 15. Ulusal İşletmecilik Kongresi, sunulmuş bildiri, İstanbul.
- Ertürk, A. (2017). “Edib Ahmet B. Mahmud Yükneki'nin Atabetü'l Hakayık Adlı Eserinin Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerler Açısından İncelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Gülçin, K. (2018). Muhasebe Mesleğinin Gelişimi ve Meslek Mensuplarının Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(58), 669-682.
- Gülensoy, T. (1991). “Atebetü'l-Hakâyık”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı. C.IV: 50-51.
- Gülensoy, T. (1994). “Edib Ahmed Yükneki”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, c.X: 421-422.
- Güvemli, B., ve Aslan, Ü. (2012). Accounting for Procurement in the Ottoman Empire During the Early 18th Century. *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*, (3), 211-245.
- Güvemli, O. (2001). *Türk Devletleri Muhasebe Tarihi (Cumhuriyet Dönemi XX. Yüzyıl) 4. Cilt*. İstanbul: Proje Danış AŞ.
- Güvemli, O. (2008). 12. Dünya Muhasebe Tarihçileri Kongresine Doğru. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (39), 6-19.
- Güvemli, O. (2012). Tarih Eğitimi ve Muhasebe Tarihi Eğitimi. *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*, (2), 5-21.
- Güvemli, O. ve Aslan, Ü. (2009). Muhasebe ve Finansman Öğretim Üyeleri Kendi Branşlarının Tarihi ile Meşgul Olmalı mı? *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (41), 30-41.
- Hartman, E. M. (2006). Can We Teach Character? An Aristotelian Answer. *Academy of Management Learning ve Education*, 5(1), 68-81.
- Hartman, E. M. (2008a). Reconciliation in Business Ethics: Some Advice from Aristotle. *Business Ethics Quarterly*, 18(2), 253-265.
- Hartman, E. M. (2008b). Socratic Questions and Aristotelian Answers: A Virtue-Based Approach to Business Ethics. G. Flynn (Ed.), *Leadership and Business Ethics içinde, Issues in Business Ethics* (ss. 81-101). Dordrecht: Springer Netherlands.
- International Ethics Standards Boards for Accountants (IESBA). (2018). “IESBA Handbook Code of Ethics. New York: IFAC.” erişim tarihi 07.08.2020, <https://www.ifac.org/system/files/publications/files/IESBA-Handbook-Code-of-Ethics-2018.pdf>
- İnce, Ö. (2019). Atebetü'l-Hakayık'da Yer Alan Bilgi ve Konuşma Âdâbı Üzerine Bir Değerlendirme. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (32), 240-268.
- İskender, H. ve Kırlioğlu, H. (2012). “Türkiye’de Muhasebe Meslek Mensuplarının Mesleki Yetkinliklerinin Geliştirilmesinde Sürekli Eğitimin Rolü.” *World of IFRS*, erişim tarihi 10.07.2020, <http://dergi.mumeyek.org/pdfler/b5d42.pdf>
- Jacobson, D. (1965). The Public Image of The Accountant. *New York Certified Public Accountant*, 35(9), 680-682.
- Kamu Gözetim Kurumu (KGK). (2015), “Bağımsız Denetçiler İçin Etik Kurallar Standardı”, erişim tarihi 14.09.2020 www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TDS/TDS_2021_Seti/2019_etikkurallar.pdf
- Kandemir, C. ve Kandemir, Ş. (2018). *Muhasebe İmgesi ve Gerçekliği*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Karul, Ü. (2018). “Hibetü'l Hakayık'ın Necip Asım Neşri ve Eserde Verilen Değerler Eğitimi”, Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Kayar, İ. ve Üzülmüş, İ. (2006). *Hukukun Temel Kavramları (Geliştirilmiş 3. Baskı)*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Kılıç, Y. (2013). Atebetü'l Hakâyık'ta Dil Becerileri Üzerine Bir İnceleme. *TurkishStudies—International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(9), 1819-1831.
- Korkmaz, Ş. (2020). ÇAKMAK, S. (2019). Edib Ahmed Yükneki: Atebetü'l-Hakâyık, İnceleme-Tenkitledi Metin-Tıpkıbasım, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2019, ss. 468, ISBN: 978-975-17-4150-9. *Journal of Old Turkic Studies*, 4(2), 742-749.
- Kuşakcı, S. ve Busatlıc, S. (2017). Business Ethics as an Ancient and Medieval Paradigm: Inspirations from Mirrors for Prince. *Pamukkale University Journal of Social Sciences Institute*, 2017(26), 337-354.
- Kutlu, H. A. (2008). Muhasebe Meslek Mensupları ve Çalışanlarının Etik İkilemleri: Kars ve Erzurum İllerinde Bir Araştırma. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 63(2), 143-170.
- Kutlu, H. A. (2011). *Muhasebe Meslek Ahlakı (2. Baskı)*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Küçükler, M. (2011). “Kutadgu Bilig'de Geçen Muhasebe Terimlerinin Günümüz Muhasebe Terminolojisi Açısından Analizi”, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Küçükler, M. ve Can, A. V. (2020). XV. Yüzyıl Osmanlı Devleti Muhasebe Uygulamalarında Yaşanan Gelişmeler: Muhyeddin Muhammed'in Mecma'ü'l-Kava'id Adlı Eseri. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Low, M., Davey, H. and Hooper, K. (2008). Accounting Scandals, Ethical Dilemmas and Educational Challenges. *Critical Perspectives on Accounting*, 19(2), 222-254.
- Merhan, A. (2009). Atebetü'l-Hakayık'ta Birleşik Eylemler. *Bilig Dergisi*, (49), 101-112.

- Merkel-Davies, D. M. and Brennan, N. M. (2017). A Theoretical Framework of External Accounting Communication: Research Perspectives, Traditions, and Theories. *Accounting, Auditing ve Accountability Journal*, 30(2), 433-469.
- Mirzohidova, L. (2017). Metonymies (Majozi Mursals) in “Divanu Lugat it- Turk”, “Qutadgu Bilig” and “Atabetul Haqayiq”. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, IV(XIII), 454-462.
- Okan Gökten, P. (2018). Hileli Eylemlerin Nedenlerine İlişkin Paradigma Değişimleri: Üçgen, Elmas ve Diğerleri. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 10(3), 655-669.
- Pamukçu, F. (2011). Finansal Raporlama ile Kamuyu Aydınlatma ve Şeffaflıkta Kurumsal Yönetimin Önemi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (50), 133-148.
- Sakarya, Ş. ve Kara, S. (2010). Türkiye’de Muhasebe Meslek Etiğine Yönelik Düzenlemeler ve Meslek Mensupları Tarafından Algılanması Üzerine Bir Alan Araştırması. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 12(8), 57-72.
- Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu. (1989). Resmi Gazete, erişim tarihi 08.06.2020, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3568.pdf>
- Sermaye Piyasası Kanunu. (2012). Resmi Gazete, erişim tarihi 08.06.2020, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6362.pdf>
- Solak, E. and Bašić, M. (2019). Složenı Glagolski Oblici U Djelu Atabetü'lHakayık. *Istrazivanja: Casopis Fakulteta Humanistickih Nauka*, (14), 125-134.
- Solomon, R. C. (1992). Corporate Roles, Personal Virtues: An Aristotelean Approach to Business Ethics. *Business Ethics Quarterly*, 2(3), 317-339.
- Solomon, R. C. (2004). Aristotle, Ethics and Business Organizations. *Organization Studies*, 25(6), 1021-1043.
- Sürmeli, F. (1996). *Muhasebe Bilgi Sistemi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Tokur, B. (2019). Ahlaki Çözümle, İdeal İnsan ve Hayatın Anlamı Bağlamında Atebetü'l-Hakâyık. *Bilimname*, (40).
- Türk Ceza Kanunu. (2004). Mevzuat Bilgi Sistemi, erişim tarihi 02.06.2020, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf>
- Türk Medeni Kanunu. (2001). Mevzuat Bilgi Sistemi, erişim tarihi 02.06.2020, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4721.pdf>
- Türker, M. (2018). Dijitalleşme Sürecinde Küresel Muhasebe Mesleğinin Yeniden Şekillenmesine Bakış. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 20(1), 202-235.
- Türker, M., Sayar, A. R. Z. ve Türker, İ. (Ed.). (2014). *Muhasebe Meslek Mensupları İçin Etik Kurallar El Kitabı (Türkçe)—2014*. (S. Gündoğdu, M. Karataş, A. A. Biçer ve A. Saldanlı, Çev.). Ankara: TÜRMOB Yayınları.
- TÜRMOB (2021). “TÜRMOB Disiplin Kurulu Kararları” erişim tarihi 30.01.2021, <https://turmob.org.tr/Mevzuat/DisiplinKuruluKararlari>
- TÜRMOB. (2000). “Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu Disiplin Yönetmeliği”, erişim tarihi 05.06.2020, https://www.turmobil.org.tr/Arsiv/FCKEditor/userfiles/file/Yonetmelik_MMKarari_Yasa_10_4_2018/14-Disiplin%20Yonetmeliği.pdf
- TÜRMOB. (2007). “Serbest Muhasebeciler, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Ve Yeminli Mali Müşavirlerin Mesleki Faaliyetlerinde Uyacakları Etik İlkeler Hakkında Yönetmelik”, Resmi Gazete, erişim tarihi 05.06.2020, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/10/20071019-8.htm>
- TÜRMOB. (2015). “Serbest Muhasebeci Mali Müşavir ve Yeminli Mali Müşavirlerin Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik”, erişim tarihi 5.6.2020 https://www.turmobil.org.tr/Arsiv/FCKEditor/userfiles/file/Yonetmelik_MMKarari_Yasa_10_4_2018/3-CalismaUsulEsaslar_24_05.pdf
- Uçma Uysal, T., Türker, M. ve Kurt, G. (2019). *Etik ve Etik Kurallar*. Ankara: Sayıştay Başkanlığı.
- Urgancı, H. (2018). Atabetü'l Hakayık'ta Ad Aktarımı. *Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 3(1), 145-258.
- Uyar: (2005, Temmuz 12). “Muhasebe Mesleğinde Etikle İlgili Düzenlemeler”, *MuhasebeTr.com*, erişim tarihi 4.6.2020, <http://www.muhasebettr.com/yazarlarimiz/suleyman/001>
- Vağfıkızı, G. (2014). Etno-Kültüroloji Değerler Kodeksi Olarak: Edip Ahmet Yükneki'nin Atabetü'l Hakayık Eseri (ss. 399-405). *Türk Dünyası Bilgeler Zirvesi: Gönül Sultanları Buluşması, sunulmuş bildiri*, Eskişehir: Türk Dünyası Kültür Başkenti Ajansı (TDKB).
- West, A. (2017). The Ethics of Professional accountants: An Aristotelian Perspective. *Accounting, Auditing ve Accountability Journal*, 30(2), 328-351.
- Yazan, Ö. (2019). Çift Yanlı Kayıt Yöntemini Esas Alan Öncül Bir Eser: Muğni'l Küttab (1869)'ın Muhasebe Anlayışı ve Saadetname (1306) Vurgusu. *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*, (16), 41-61.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (11. bs). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, G. (2010). Muhasebe Mesleğinde Meslek Etiği ve Kayseri İl Merkezinde Bir Uygulama. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (36), 155-178.
- Yücel, E. (2017). Muhasebe Meslek Mensuplarının Etik Dışı Davranışlarının Vergi Ahlakına Etkisi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (73), 229-248.
- Yücel, E. ve Kuyumcu, O. (2018). Finansal Okuryazarlığın Ülke Ekonomisindeki Yeri ve Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Tespit Edilmesi: Bursa İli Uygulaması. *International Journal of Social Inquiry*, 11(2), 395-422.
- Yücel, Y. ve Yediyıldız, B. (1988). Tarih ve Kültür. *Erdem İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 4(10), 31-38.

İnternet Kaynakları

www.kgk.gov.tr, (Erişim Tarihi: 10.01.2021).

<https://www.yeniturkiye.com/display.asp?c=1051>, (Erişim Tarihi: 08.02.2021).

<https://www.yeniturkiye.com/display.asp?c=1061>, (Erişim Tarihi: 08.02.2021).